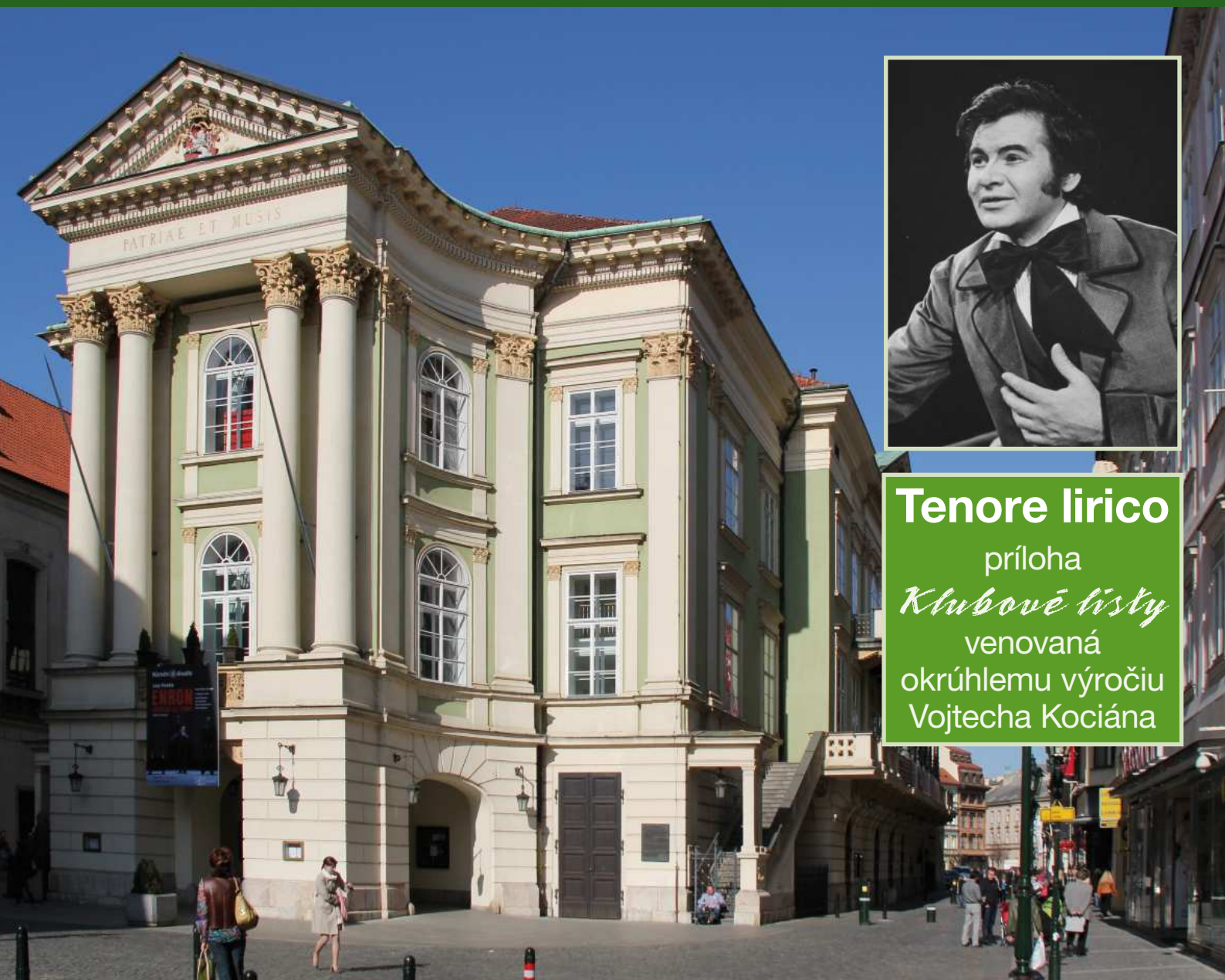

Listy

ročník 19
Cena 30 Kč / 1,20 Euro

4
2012

SLOVÁKOV A ČECHOV, ktorí chcú o sebe vedieť viac

Tenore lirico

príloha

Klubové listy

venovaná

okružlemu výročiu
Vojtecha Kociána

- Martin Guzi - Iný Fico, rovnakí druhí
- Monika Váleková - Drôt, oko, sieť
- Svetozár Okrucký - Laco Lučenič
- Ingrid Hohošová - Slovensko na Holiday World Praha 2012
- Peter Šimko - Železnica spájajúca Slovensko a Sliezsko
- Ľuboslav Moza - Viera Žilinčanová
- Zuzana Štancelová - Michael Kňažko

Slovenského inštitútu a DOMUS SM v ČR od 15. apríla do 20. mája 2012

Na úvod ospravedlnenie: výstava Saši Švolíkovej a jej otvorenie sa neuskutoční 30. 4. 2012. Z organizačných dôvodov sa presúva na mesiac jún a presný termín bude zverejnený v Listoch č. 5.

Od 3. 4. každý utorok od 19.00 poriada DOMUS SM v DNM **bezplatné kurzy jógy**. Karimatku si zájemcovia nosia so sebou.

Kedy: 18. 4. od 18.00

Kde: Dům národnostních menšin, Vocelova 602/3, Praha 2

Čo: **Premietanie celovečerného filmu čiernej ovce českej kinematografie Vlada Štancela Rekvafikácia**

Humorný i vážny príbeh o tom, aké ťažké je nájsť prácu s neočakávaným koncom. Po skončení stretnutie s tvorcami filmu.

Kedy: 19.–25. 4.

Kde: Moravská Třebová

Čo: **Dni slovenskej kultúry v Moravskej Třebovej**

Kedy: 25. 4. od 8.30

Čo: **Rozprávka je pohádka**
Program pre I. stupeň ZŠ

Kedy: 25. 4. od 10.00

Čo: **Od ľudovej slovesnosti po slovenskú modernu**

Literárny program pre SŠ. Účinkujú Viera Kučerová a Maťo Matejka.

Kedy: 22. 3. – 22. 5.

Kde: Galéria Slovenského inštitútu, Jilská 16, Praha 1

Čo: **Ilona Németh (*1963) pohľadom Gáboru Hushegyiho**

V poradí druhá výstava v rámci cyklu **XXL pohľadov na slovenské výtvarné umenie** predstaví jednu z najvýznamnejších súčasných výtvarníčok slovenskej scény tvoriacej v stredoeurópskom kontexte.

Kedy: 28. 4. od 19.00

Kde: Stavovské divadlo

Čo: **SND v Prahe. W. Shakespeare: Coriolanus**

Pripravilo ND v spolupráci s SI.

Kedy: 29. 4. od 19.00

Kde: Stavovské divadlo

Čo: **SND v Prahe Ch. Hampton: Popol a vášň.**

Pripravilo ND v spolupráci s SI.

Kedy: 3. 5. od 10.00

Kde: Stredná škola Jána Palacha Most

Čo: **Slovenský štát a Protektorát Čechy a Morava z pohľadu národnostných menšín**

Program pre stredné školy pripravil DOMUS SM v ČR v spolupráci s ÚSD AV ČR v.v.i.

Kedy: 9. 5. od 18.00

Kde: Modrá sála Slovenského inštitútu

Čo: **SLNOVRAT**

Krst CD slovenského pesničkárskeho združenia.

Kedy: 11.–12. 5.

Kde: Priemyslový palác Výstavisko Holešovice

Čo: **Košice 2013 – EHMK**

Prezentácia novej slovenskej destinácie.

Kedy: 12. 5.

Kde: Český rozhlas Leonardo,
www.rozhlas.cz/leonardo

Čo: **Rozprávanie po slovensky o Slovensku a o Slovákoch**

Pripravilo Bonafide o.z. v spolupráci s ČRo za fin. podpory MK ČR.

Kedy: 17.–20. 5.

Kde: Priemyslový palác Výstavisko Holešovice

Čo: **Výstava slovenských kníh a časopisov na knižnom veľtrhu Svet knihy 2012 so sprievodným slovom o slovenskej menšine v ČR**

Pripravil DOMUS SM v ČR.

Kedy: 18. 5. od 17.00

Čo: **Beseda o česko-slovenskom bilingvisme.**

Pripravil DOMUS SM v ČR.

Slovo redaktora

Vďačnosť a čeština

Za celú redakciu tlmočím hlbokú vďačnosť všetkým v minulosti ťažko skúšaným čitateľom, ktorí zaslali príspevok na vydávanie Listov.

V takúto veľkorysosť sme naozaj ne dúfali a je pre nás záväzkom. Budeme vychádzať pravidelne. V čase, keď sa dotácie každým rokom znižujú, žiadny časopis sa neobíde bez príspevku zo strany svojich čitateľov. Chceme, aby sa Vám do rúk dostával časopis, ktorý chcete čítať, a preto uvítame každú pripomienku týkajúcu sa obsahu i úpravy. Sme veľmi radi, že niekoľkých ohlasov sa nám už dostalo a s pomocou čitateľov sme na ne reagovali. A reagovali s radosťou, pretože nič nie je také povzbudivé ako skutočnosť, že píšete pre ľudí, ktorí práve tak ako mnohí z nás prišli do Čiech, našli si tu svoje miesto pre život. Uvedomíte si, že nás spája veľa spoločného, spomienky na detstvo prežité doma na Slovensku, často roky hľadania, zložitost' zakotvenia v inom, vzdialenejšom, hoci po mnohých stránkach príbuznom prostredí. Vzdialenosť, a preto zriedkavé návraty domov poznamenané vždy lúčením na dlhší čas.

Mnohí z nás tu žijú už v druhej, alebo i tretej generácii, mnohí si tu našli českých partnerov a zžili sa po jazykovej stránke s českým prostredím.

Aj to je bežný jav nielen v jazykovo príbuznom prostredí. Je bežný aj tam, kde sa musíte dohovoriť skutočným cudzím jazykom, ako je angličtina, nemčina, či iné jazyky. V Listoch preto nájdete aj články slovenských autorov, písané po česky. Táto čeština však často prezrádza slovenský pôvod pisateľa, nie v gramati-

ke, ale napríklad v spôsobe tvorby vety. Česi túto našu slovenskú češtinu vcelku obľubujú, pripadá im osviežujúca a náš zvyk zamlčovať podmiety vo vete, dodáva akémukoľvek príbehu priamo detektívnu príchuť. Čeština sa snažila, podobne ako nemčina, mať v stavbe vety poriadok a my, česky píšuci Slováci, jej ho už dve storočia svojou nielen literárnou tvorbou meníme. Najprv sme chceli texty česky píšucich Slovákov prekladať, ale pri prekladaní sme si uvedomili kúzoľ ich češtiny. A tak sme ju zatiaľ ponechali. Veď je to tiež naša slovenská čeština.

Helena Nosková
zástupkyňa šéfredaktora
Ilustrácia Zuzana Štancelová

Iný Fico, rovnakí druhí..... 2
Martin Guzi

Ladislav Snopko..... 3
Ingrid Hohošová

Mléko z automatů
– riziko, nebo výhra? 5
Vlado Štancel

Laco Lučeníč 6
Svetozár Okrucký

Drôt, oko, sieť..... 8
Monika Váleková

Železnica spájajúca
Slovensko a Sliezske 10
Peter Šimko

Slovensko na Holiday World
Praha 2012..... 14
Ingrid Hohošová

Kalvín a Luther 16
Veronika Cívinová

Uctenie pamiatky obetí
deportácií 25. marca..... 18
Iveta Zájedová

Viera Žilinčanová..... 20
Ľuboslav Moza

Michael Kňazko..... 23
Zuzana Štancelová

LISTY Slovákov a Čechov, ktorí chcú o sebe vedieť viac

Vydáva: Dokumentační a muzejní středisko slovenské menšiny v ČR ve spolupráci s Klubom slovenskej kultúry a Slovensko-českou spoločnosťou • Sídlo redakcie: Vocelova 602/3, 120 00 Praha 2, tel.: 220 516 196, 731 533 332 • Šéfredaktor Mgr. Vlado Štancel, tel.: 606 928 876; zástupkyňa šéfredaktora PhDr. Helena Nosková, CSc., tel.: 603 824 370; zodpovedný redaktor Matěj Barták, tel.: 731 533 332; Mgr. Zuzana Štancelová, tel.: 607 237 093; PhDr. Radovan Čaplovič, tel.: 608 766 658 • Redakčný kruh: Mgr. Martin Antal, Miroslav Brocko, Mgr. Martin Guzi, PhDr. Jozef Leikert, PhD, PhDr. Slavomír Michálek, DrSc.; e-mail: matejbartak@plotknihy.cz, anazuz.s@volny.cz, vlado.stancel@volny.cz, rcaplovic@gmail.com, anele@seznam.cz • Rozširuje DOMUS SM v ČR, Slovensko-česká spoločnosť, Klub slovenskej kultúry a Česká pošta, s. p. • Internetovú verziu nájdete: www.klubsk.net • LISTY vychádzajú vďaka podpore MK ČR • Grafická úprava: Nakladatelství PLOT • Tlač: Europrint, a.s., do tlače odovzdané 11. 4. 2012 • Registrácia vydavateľa časopisu LISTY – Dokumentační a muzejní středisko slovenské menšiny v ČR: MK ČR 6584 • ISSN 1213 – 0249 • Cena jedného výtlačku je 30 Kč / 1,20 Euro | Ročné predplatné 120 Kč prijíma Dokumentačné a múzejné stredisko slovenskej menšiny v ČR a KSK na adrese redakcie a číseľ účtu **43-4323110237/0100** • Nevyžiadané rukopisy sa nevracajú • Akékoľvek rozširovanie celku aj častí textov v elektronickej alebo v papierovej verzii podlieha schváleniu vedenia DOMUS SM v ČR, SČS a KSK • Fotografie na obálce: Vojtech Kocián ako Lensky (fotografia z archívu V. K.)

Iný Fico, rovnakí druhí

Martin
Guzi

Predčasné voľby okrem dominantného víťazstva Smeru-SD a fatálnej porážky stredopravých strán priniesli aj ďalšie, pre bežného súčasníka takmer nepredstaviteľné veci. Tá prvá sa týka lídra Smeru-SD Roberta Fica. Správa sa slušne, neútočí na všetko a všetkých, čo sa okolo neho pohne. Takého ho nepoznáme. Opozícia si napríklad od neho nevypočula, že sedí zbitá v kúte, ako jej rád zvykol hovoriť, keď prvýkrát premiéroval a médiám za týždeň rozdal viac rozhovorov, ako za celé štyri roky svojho vládnutia. Zároveň neustále hovorí o spolupráci, to je slovo, ktoré snáď v minulosti nepoužil ani raz. Excelentné. Ak by v učebniciach mal byť príklad, ako sa má správať predseda víťaznej politickej strany po voľbách, nemohol by byť opísaný výstižnejšie.

V skratke ide o jednoduchú matematiku. Na rozdiel od niektorých iných politikov, aj pravicových, si Robert Fico vie zrátať dva a dva. Maďarský premiér Viktor Orbán nesídlí ďaleko. A to, že sa mu veľmi nedarí, čelí tlaku zvonku aj zvnútra, ale hlavne, stráca voličov, je nadmieru odstrašujúci príklad. Nepochybujem o tom, že ak by to Orbánovi fungovalo, predseda Smeru-SD by nemal najmenší problém pritvrdiť. Chvalabohu, vidí však opak, a tak sa ako čert krížu snaží vyhýbať akejkoľvek spojitosti s politikom, ktorému sa z Maďarska podarilo spraviť čiernu dieru strednej Európy. Opozícii preto Smer-SD ponúkol nadmieru veľkorysé zastúpenie vo vedení Národnej rady SR i v obsadení predsedov výborov parlamentu.

O novom vládnom programe chce Robert Fico diskutovať so zamestnávateľmi, odbormi i cirkvami a európske témy by rád schvaľoval širokou zhodou s opozičnými stranami. Hoci, jeho Smer ako

opozičná strana pred pol rokom za euroval nezahlasovala, najprv si Fico nechal schváliť predčasné voľby.

Budúci premiér šikovne zobchodoval aj požiadavky ulice protestujúcej proti Gorile, pravdepodobne sa bude môcť pochváliť, že práve jeho strana presadila zrušenie trestnoprávnej imunity poslancov a teda bojuje proti korupcii. Ide o husársky kúsok, koncom roka 2010 sa o zrušenie trestnoprávnej i priestupkovej imunity snažila pravicová koalícia, premiérka Iveta Radičová Roberta Fica viackrát pozvala na úrad vlády, až raz Fico na schôdzku neprišiel s tým, že vraj jej termín prezradili a Smer samozrejme zrušenie trestnoprávnej imunity nepodporil. Dnes s návrhom prišiel samotný Fico a pravicové strany mu sľúbili podporu. Veru, aj takto sa robí politika.

Asi najlepšie predsedu Smeru-SD vystihujú jeho vlastné slová. Na otázku, či nemá strach, že skončí ako Orbán, proti

ktorému protestujú ľudia na uliciach, odpovedal: „Jeho komunikácia nie je najšťastnejšia. Ako sa do hory volá, tak sa z nej ozýva. Ja budem do tej hory celkom jemne spievať.“ Zostáva už len čakať, či vzletné slová budú nasledovať aj činy. A že štátny rozpočet sa z rečí pozliepať nedá, sa Fico presvedčil v rokoch 2009 a 2010, kde Slovensko lietalo v deficitoch cez osem percent HDP a celková zadlženosť štátu vzrástla takmer dvojnásobne. Stredopravé strany si voľby nevšimli a hádajú sa ďalej. KDH sa sporí o to, kto dostal viac krúžkov od voličov. Podpredseda Daniel Lipšic totiž prekrúžkoval predsedu strany Jána Figeľa, hovorca KDH ale tvrdí, že za Figeľa hlasovali aj ľudia, ktorí ho nekrúžkovali, lebo voliči, ktorí nedali strane žiadne prednostné krúžky, súhlasia s poradím na kandidátke. Ostvý spor sa rozohrel aj medzi Obyčajnými ľuďmi Igora Matoviča a Mostom Híd Bélu Bugára. Každá z nich chce kreslo podpredsedu parlamentu, Matovič získal viac hlasov, Most Híd však vzhľadom na excesy Matoviča presadzuje, aby sa druhým opozičným podpredsedom NR SR po Figeľovi stal Bugár. Kocúrkovo v podaní pravice jednoducho pokračuje.

Volebný výprask vyhnal z predsedníckej stoličky aj dlhoročného a zatiaľ jediného šéfa SDKÚ-DS Mikuláša Dzurindu. Novou predsedníčkou strany by sa mala stať dnešná ministerka spravodlivosti Lucia Žitňanská. S Mikulášom Dzurindom končí jedna veľká éra novodobého Slovenska, paradoxne v rovnakých voľbách skončil aj jeho hlavný súper, na ktorom si vybudoval kariéru, šéf ĽS-HZDS Vladimír Mečiar. Čo všetko krajine dal i vzal bývalý dvojnásobný premiér, sa dočítate nabudúce.

Autor je novinár; ilustrácia Z. Štancelová

Ladislav Snopko

Ingrid
Hohošová

Od 1.2. 2012 je riaditeľom Slovenského inštitútu v Prahe archeológ, dramaturg a publicista Ladislav Snopko. Narodil sa 9. decembra 1949 v Košiciach, vyrástol vo Vysokých Tatrách. Vyštudoval archeológiu na Katedre všeobecných dejín a archeológie Filozofickej fakulty UK v Bratislave (1970–1976). V rokoch 1976 až 1988 viedol archeologický výskum a pamiatkovú obnovu antickej lokality Gerulata v Rusovciach pri Bratislave. V rokoch 1988 až 1989 bol vedúcim sekretariátu Kruhu priateľov českej kultúry na Slovensku a v októbri 1989 bol členom prípravného výboru a hovorcom za Slovensko pri tvorbe medzinárodného Európskeho kultúrneho klubu, zároveň spoluzakladateľom a predsedom Združenia Gerulata, prvého nezávislého združenia výtvarných umelcov a teoretikov na Slovensku.

V novembri 1989 sa stáva zakladajúcim členom hnutia Verejnosť proti násiliu a jedným z protagonistov novembrovej revolúcie. V rokoch 1990 až 1992 pôsobí na poste ministra kultúry Slovenskej republiky, je poslancom Slovenskej národnej rady a hlavným koordinátorom kultúry, vzdelávania, športu a turistiky krajín Stredoeurópskej iniciatívy (Taliansko, Rakúsko, Maďarsko, Poľsko, Juhoslávia, Československo). V tom období pripravil a realizoval novú koncepciu správy vecí verejných v kultúre na Slovensku. Je oficiárom Rádu umenia a literatúry Francúzskej republiky, zakladateľom fondu kultúry Pro Slovakia a časopisu Profil súčasného výtvarného umenia. Od r. 1996 do r. 2011 pôsobil vo funkcii riaditeľa Kultúrnych zariadení v Petržalke. Už tretie volebné obdobie je poslancom Bratislavského samosprávneho kraja a predsedom kultúrnej komisie. V rokoch 2002 až 2006, ako poslanec zastupiteľstva hlavného mesta SR Bratislavy, viedol komisiu kultúry a ochrany pamiatok.

Poprosila som pána riaditeľa o odpovede na pár otázok:

Prečo ste sa rozhodli študovať práve archeológiu?

Určite to neboli vedecké dôvody, skôr romantické, lákalo ma odhaľovať tajomstvá vekov minulých a taktiež preto, že som dobrodružná povaha. Vlastne ma k tomu priviedol Thor Heyerdal a jeho archeologické a cestovateľské dobrodružstvá, najmä výprava Kon-tiki a v súvislosti s tým aj vzrušujúce čítanie o prehistorických kultúrach Južnej Ameriky. A potom samozrejme praveké dejiny Slovenska. I keď paradoxne, keď som 14 rokov viedol archeologický výskum a pamiat-

Riaditeľ Slovenského inštitútu v Prahe, Ladislav Snopko

kovú obnovu antickej lokality Gerulata v Rusovciach pri Bratislave, tak som sa praveku venoval len okrajovo. Ale ako som už povedal, bol to určitý nepokojný rozmer v mojej povahe, archeologické či umelecké ambície, ktoré sa potom realizovali v projekte Archeologické pamiatky a súčasnosť alebo projekt Torzo stredovekej brány v Bratislave, ktorý som zadal ako umeleckú výzvu výtvarníkom a architektom, aby ju podľa svojej umeleckej vízie interpretovali do súčasnosti. Vznikli k tomu samostatné výstavy a katalógy. Oslovení boli všetko autori z vtedajšej neoficiálnej umeleckej scény. Alebo som napríklad zadal hudobným skladateľom znakovú analýzu pravekej hradby v Bratislave, aby ju vyjadrili v podobe rytmickej partitúry a hudobne ju interpretovali. V roku 1987 po mojej participácii na príprave a vydaní samizdatovej publikácie Bratislava nahlas ma z práce vyhodili, a tým sa moja kariéra archeológa skon-

čila a začal som sa venovať organizovaniu v oblasti kultúry. Je mi to ľúto vždy, keď sa stretnem so svojimi bývalými spolužiakmi a kolegami archeológmi, pretože život archeológa je veľmi krásny, romantický...

Aký je váš vzťah k rodnému mestu? Vraciate sa tam často?

Ako miesto narodenia mám síce uvedené Košice, ale pobýval som tam vlastne len týždeň po narodení, pretože som sa tam v pôrodnici narodil. Inak pochádzam z Nového Smokovca a prakticky celé detstvo som strávil v jednej z najkrajších architektonických pamiatok na Slovensku – v sanatóriu dr. Szontága na liečbu tuberkulózy, ktorý projektoval významný architekt Milan Michal Harminc.

Ktorá osobnosť, resp. osobnosti vás najviac oslovili alebo ovplyvnili vo vašom živote?

Z tých, s ktorými som sa nestretol, to boli jednoznačne už spomínaný Thor

Fotografie pořízená u příležitosti vernisáže výstavy V4 – regiony a jejich sídelní města, spojené s představením stejnojmenné knihy. Vlevo stojí Radomír Boháč, velvyslanec SR v Dánsku, uprostřed autor knihy Ladislav Snopko, vpravo Jan Høst Schmidt, předseda Zastoupení Evropské komise v Dánsku.

Heyerdal a potom Roald Amundsen. Obaja boli v dobrom slova zmysle trochu blázniví, úplní profesionáli, rojkovia... Napr. Amundsen bol absolútny profesionál, ktorý mal svoj cieľ a šiel za ním, tomu podriadil všetko, venoval sa tomu naplno... preto sa mu podarilo poraziť Scotta (konkurenčná britská expedícia vedená Robertom Falconom Scottom, ktorá sa taktiež snažila ako prvá dosiahnuť Južný pól, pozn. autorky), ktorý hoci sa tiež usiloval o to isté, dostatočne sa pripravoval, inovoval vybavenie, mal so sebou dokonca motorové sane, kvalitné drahé oblečenie, sibírske poníky a polárne psy, nebol úspešný, dokonca všetci členovia výpravy na spiatočnej ceste postupne zahynuli. Naproti tomu Amundsenova výprava použila iba psie záprahy, Amundsen vedel presne, čo chcel, bol to profesionál, dobyl Južný pól a prežil.

A z osobností, s ktorými som sa stretol, to je jednoznačne Václav Havel, Karel Schwarzenberg, Ján Langoš a najmä moja manželka Zuzana.

Ako trávite voľný čas?

Spánkom a čítaním kníh v posteli... Mal som v živote to šťastie, že som nemusel robiť to, čo ma nebaví, mohol som si dopriať tvorivý oddych prostredníctvom svojich koníčkov.

Čo rád čítate?

Momentálne čítam Pražský cintorín od Umberta Eca, kde sa príbeh s detektívnou zápletkou prelína s literatúrou faktu. Inak od svojich šestnástich rokov permanentne s prestávkami čítam Sherlocka Holmesa, ani nie tak kvôli deju, ako skôr atmosfére a reáliám, v ktorých sa dej

odohráva. Preto som začal navštevovať Londýn. Predtým som takto niekoľkokrát navštívil Paríž kvôli Trom mušketeriom.

A vaša obľúbená hudba?

Vlastne mám rád všetky hudobné žánre okrem dychovky. A donedávna som neznášal muzikály, na žiadnom som nevydržal do konca. Pri svojej návšteve Londýna začiatkom februára som v Her Majestic Theatre videl Fantóma opery a tam som pochopil, ako skutočne dobrý muzikál vyzeraá...

Inak na prvom mieste medzi mojimi obľúbenými speváckmi a skupinami je určite Joni Mitchel, potom Beatles, Pink Floyd, Cream, Donovan, Jimi Hendrix, Simon & Garfunkel, môj priateľ Jon Anderson so skupiny Yes, Laurie Anderson, Lou Reed, Arvo Pärt. Z našich, resp. česko-slovenských hudobníkov rád počúvam Ivu Bittovú, Mariána Vargu, skupinu DG 307, Plastic People of the Universe, Vladimíra Mertu, Živé kvety, Bez ladu a skladu, hudbu Petra Machajdika a ďalších, ktorých keby som menoval, zaplníme niekoľko strán...

Prezradíte niečo o vašej rodine?

Mojou manželkou je už 33 rokov kunsthistorička Zuzana Bartošová a povedal by som, že naše manželstvo je osobnostne-konkurenčné, s predpokladom vydržať. Máme dcéru Marušku, ktorá žije v Modre, jej manžel je ochranár a farmár. Dcéra vyštudovala a venuje sa sociálnej práci. Určite podedila výtvarný talent, ale ako tínejdžerka povedala, že chce byť svetom užitočná, a preto sa venuje sociálnej práci. Mám vnučku Anušku, ktorá má niečo vyše roka a vďaka nej som po-

chopil, že starorodičovstvo je odmena za rodičovstvo.

Ako vy osobne vnímate súčasné vzťahy medzi našimi dvoma národmi – Čechmi a Slováckmi?

Najprv som bol proti rozdeleniu Československa vôbec aj proti spôsobu rozdelenia. No pochopil som, že sú situácie, na ktoré sa s odstupom času pozeráme ako na istú skúsenosť, že oficiálny rozchod nezruší to, čo bolo predtým, čo bolo už raz vybudované. Naše vzťahy sú teraz založené na inej kvalite, nejde o žiadnu oficiálnu závislosť a práve to dáva vzťahom prirodzený priebeh. S radosťou konštatujem, že Slováci v Prahe nie sú krajanskou menšinou, sú Čechmi plne akceptovaní, podobne ako je to aj inde vo svete.

Sme v podstate ešte na začiatku roka 2012. Aké sú vaše plány na tento rok?

Moje plány sú striktné pracovné. Som rád, že sa stretávam s priateľmi v Prahe, s ktorými som sa dlho nevidel a získavam priateľov nových, ako napr. vedenie Národnej galérie. Moja vízia Slovenského inštitútu v Prahe je taká, aby SI neslúžil na prezentáciu slovenskej kultúry len Čechom, ale aj turistom, ktorí chodia popod okná, preto aj prišla zmena loga, kde uvádzame názov v 13 jazykových mutáciách.

Samozrejme chcem naďalej rozvíjať dobré vzťahy s krajanmi a krajanškými organizáciami, osloviť kultúrne komunity v ČR. Predstaviť slovenských výtvarníkov a teoretikov výtvarného umenia a kunsthistorikov – s tým už sme začali prostredníctvom cyklu výstav pod názvom XXL pohľadov na slovenské výtvarné umenie, cyklus výstav s názvom FOTOSALÓN SK, predstaviť slovenské vydavateľstvá, pripravovať čítanie slovenskej literatúry, historické kluby a zároveň sa sústrediť na významné výročia (140. výročie narodenia hudobného skladateľa A. Moyzesa, 80. výročie narodenia hudobného skladateľa I. Zeljenku, 50 rokov od vzniku Radošinského naivného divadla, 70 rokov sa dožíva scénograf J. Ciller atď.), v budúcom roku to bude najmä 20. výročie rozdelenia Československa a vznik samostatných republík a 100. výročie narodenia Dominika Tarku. Taktiež by som chcel zaviesť diskusné fóra na rozličných úrovniach vedy, kultúry a správy vecí verejných. Jedným z veľkých podujatí, ktoré pripravujeme na koniec roka, sú Slovenské Vianoce v Lucerne a tak podobne. Plánov je veľa...

Autorka je pracovníčka SI v Prahe

Mléko z automatů – riziko, nebo výhra?

Vlado Štancel

V poslední době se v Česku místo hub množí automaty na mléko. Jedni si to nemohou vynachválit, jiní varují před nebezpečím, které v sobě může toto tepelně neošetřené mléko skrývat. No a najdou se ještě i tací, kteří o tomto fenoménu zatím ani nevědí. Proto raději začnu pěkně od začátku.

Podstata automatů na mléko

Čerstvě nadojené mléko se do automatů dováží denně v nerezových tancích. Prodávát se smí jen 24 hodin, proto se tanky nedoplňují, ale vyměňují za nové. Mléko se chladí a promíchává zároveň, aby se na hladině nevytvořil tukový škrálop. Teplota produktu musí kolísat mezi 4 až 8 stupni Celsia. Musí také fungovat parní čištění prostoru, kam se vkládá láhev, a to pro případ, že by do něj ruka nakupujícího zanesla bakterie. Zákazníka musí informovat nápis o tom, že syrové mléko je nutné před použitím převařit.

Co prokázaly analýzy?

V médiích se před časem objevily výsledky testu kvality mléka z automatů. A jak test dopadl? Laboratorní kontrola mikrobiologické kvality mléka byla ve všech testovaných vzorcích shledána v pořádku a nebyla prokázána ani přítomnost viru klíšťové encefalidity. Ovšem ve čtyřech případech byl počet organismů vyšší, než kolik určuje limit stanovený veterináři pro prodej syrového mléka. Jednalo se však jen o mírné akceptovatelné překročení limitu. V mléce se našly koliformní bakterie a bakterie *Stafylococcus aureus*. Mohou představovat nebezpečí pro konzumenty?

Stafylococcus aureus a koliformní bakterie jsou mikroorganismy, které mohou vyvolat průjemovitě onemocnění. Tato onemocnění mohou být závažná hlavně u osob oslabených, seniorů a malých dětí, kde může dojít během několika hodin k dehydrataci a rozvra-

tu vnitřního prostředí v těle. Do mléka se mohou dostat, i když je dojené zvíře zdravé, z jeho pokožky nebo z výkalů při nedostatečné hygieně. I malé množství těchto mikroorganismů je závažné, protože se při skladování v mléce rychle množí.

Lepší mléko převařené, nebo syrové?

V průběhu testu se jednoznačně potvrdilo, že převaření je vcelku jistý způsob, jak se zbavit choroboplodných zárodků. Když jsem se ale během odebrání vzorků z automatů ptal spotřebitelů, jestli si mléko převařují, většinou odpověděli záporně. Surové jim prý chutná víc a byli také přesvědčeni, že je zdravější. Dalším důvodem nákupu syrového mléka bývá výroba tvarohu nebo jogurtu. Rozhodnutí ohledně převaření je na každém z nás, měli bychom si ale být vědomi možných rizik.

Mléko je vždy dobré převařit, nebo ještě lépe, pokud se jedná o zpracování mléka ve velkém, tak pasterizovat. Převařením či pasterizací mléka se zničí všechny choroboplodné zárodky, které mohou být v mléce přítomny nebo se alespoň výrazným způsobem sníží jejich množství. V žádném případě se tím nesnižuje nutriční hodnota mléka a prodlouží se jeho trvanlivost.

Pasterizace

Pasterizace je proces, kdy je mléko na ultrakrátkou dobu vystaveno velmi vysokým teplotám. Je to proces fyzikální, který nemá žádný negativní vliv, a v prů-

běhu tohoto procesu nejsou do mléka přidávány žádné chemické látky.

Mléko – důležitá součást našeho jídelníčku

Najdou se i tací, kteří z obavy o své zdraví raději přítomnost mléka ve svém jídelníčku omezují. Argumenty odborníků hovoří jasně. Vyhýbat se mléku by byla chyba, spíš bychom si tím uškodili, než polepšili. Mléko obsahuje vápník ve snadno vstřebatelné formě, a právě tohoto prvku má naše populace, zejména děti a dospívající, v jídelníčku závažný nedostatek. Náš moderní způsob života má za následek větší spotřebu vápníku. Vstřebávání vápníku ze střeva nepříznivě ovlivňují tolik oblíbené džusy a ovocné šťávy, nápoje obsahující kofein a tříslovinu (káva, čaj, limonády s obsahem kofeinu), některé léky. Negativní vliv má také pití alkoholických nápojů a kouření.

Zvláště v dětství a dospívání by rodiče měli dbát na to, aby jejich děti měly vápníku dostatečné množství, protože v této době se vytváří kosti. Pokud není dostatek stavebního materiálu k jejich tvorbě, není dosaženo maximálního obsahu minerálu v kostech. V dospělosti, zejména po 35. roce věku, již kostního minerálu u každého ubývá, ale u lidí, kteří mají vytvořenou kvalitnější kost, se osteoporóza neobjeví ani ve vyšším věku. Mléko obsahuje také bílkoviny, tuky i jednoduché cukry (laktózu) v dobře stravitelné formě.

Autor je režisér, scenárista a spisovatel
Ilustrace Zuzana Štancelová

Laco Lučenič

fanatik hudby šesťdesiatych rokov

Svetozár
Okrucký

Laco Lučenič je multiinstrumentalista, ktorý hrá na mnohých nástrojoch a celé albumy si nahráva sám. Je producentom mnohých projektov, bol aj predsedom poroty SuperStar a zbláznil sa do hudby 60. rokov. Jeho encyklopedické znalosti sú obdivuhodné. Presne vymenuje zostavy kapiel, aké skladby a v akom poradí sú na albumoch i akú majú minútáž, aké sú rozdiely medzi britskými a americkými singlami, ktoré pesničky boli na čele rebríčkov, kto, kde a kedy zahral aký akord a všeličo iné.

Prečo sa tak zaujímate práve o obdobie 60. rokov?

Bolo jednoznačne najlepšie, aké sa doteraz v hudbe vyskytlo. A najplodnejšie. Po dôkazy ani nemusíme ísť ďaleko. Stačí si vypočuť platňu Beatles Help z roku 1965 a potom ich Seržanta. Sú medzi nimi len dva roky a aký je to rozdiel!

To ste sa tie informácie učili naspamäť? A ako ste ich získavali v čase, keď ešte nebol internet?

Nikdy som sa to neučil, no skutočne veľmi intenzívne som sa tým zaoberal. Môj záujem o tieto roky vzrástol, keď som sa po prvý raz dostal na Západ. Bolo to až v roku 1976, keď som si išiel zarábať na aparáturu. Zrazu som nadobudol pocit, že tá idylka zo 60. rokov sa skončila a všetko je úplne inak. Muzika, ktorá v tom čase fičala, mi až tak nevyhovovala, mal som pocit, že nastal akýsi útlm, prišiel džezrok a niektorí začali hrať strašne komplikovane. Napríklad kapela Yes sa posunula tak ďaleko, že možno ani sama nevedela, čo hrá. Môj vzťah k 60. rokom tak stále silnel, mal som pocit, že to bolo čosi úžasné a podvedome som sa začal k tomu vracieť.

Mnohých ovplyvnili Beatles.

Podobne ako iných, aj mňa poznačili. V tom čase sa u nás vyrobili magnetofóny Sonet duo a Sonet B3, vlastnili sme ich a ničili jeden za druhým. Zmysel pre muziku som mal od malička, pamätám si, že keď som počul dychovku, začal som pochodovať okolo stola. Nevieam,

prečo som to robil, lebo som pacifista. Po Beatles prišli prvé gitary, prvé akordy, vzniklo mnoho skupín. Všetci sme sa poznali, lebo sme chodievali na Korzo. Tam sa skupiny zakladali, existovali i rušili.

Máte Beatles zmapovaných do najmenších detailov. Ktorý je váš najobľúbenejší album?

Taký nemám, ale Seržant je určite podľa mňa najvplyvnejší. Beatles ho spravili v čase, keď absolútne obrátili naruby všetko. Produkciu, biznis a určitým spôsobom ukázali aj moment, ktorý bol dovedy nemyšliteľný – kapela jednoducho ukončila kontakt s publikom, prestala vystupovať a venovala sa iba štúdiovej práci. A to nehovorím o zásadných veciach, ako sú pesničky, aranžérsky prístup k nim a koncepcia albumu. Mňa najviac ovplyvnil album, ktorý vyšiel predtým – Revolver. Sú na ňom výrazné gitary, ktoré boli základnou časťou pesničiek. Všetko sa to začalo práve na tejto platni a funguje to dodnes. Je to základ britpopu a iných hudobných štýlov.

Pred pár rokmi pripravil producent George Martin so svojim synom nevšedný album Love, kde sú pospájané fragmenty skladieb Beatles

Myslel som si, že je to ďalší pokus, ako sa ešte dajú na Beatles zarábať peniaze. Keď som si album pustil, veľmi som spozornel. Je to jedno z najväčších prekvapení posledného obdobia. Prezieravý George Martin dal príkaz od istého času točiť úplne všetko, čo sa

v štúdiu vyskytlo, od momentu, keď sa otvorili dvere. Natáčali každú sekundu. Martinovci pospájali pesničky do rôznych kombinácií. Všetko je perfektné, mnohé skladby sú obnaženejšie ako na pôvodných nahrávkach. Typická je Back in the USSR, kde výborne počúť, ako Paul hrá na bicích. Takýchto fórov je tam veľa a v tom je čaro objavovania. Pri našich stretnutiach často spomínate gitaristu Georgea Harrisona.

George je pre mňa nedocenený človek. Práve jeho zásluhou som si začal všimnúť zvonivú melodickú gitaru a od začiatku som mal pocit, že na nej hral inak ako dovedy populárni a uznávaní Shadows. Vždy mal zvláštnu filozofiu hrania – používal všelijaké rozkladané akordy, zvláštne harmonické chody. Viem až teraz, že George je ten, kto mal vplyv na moje harmonické gitarové rozmýšľanie a má určité prsty aj v takých linkách ako Biely kvet.

Spomenuli ste gitaru. Pamätáte si na svoju prvú?

Bola to basová Jolana Basso 6. Z názvu vyplýva, že bola šesťstrunová a svojím spôsobom to bolo vtedy neuveriteľne progresívne. U nás to bolo neznáme a keď sme videli obrázok Cream, tak sme si mysleli, že Jack Bruce hrá na gitaru a nie na šesťstrunovú basu. Keďže som bol chronický basista, tak som si povedal, že predsa si nemôže niekto myslieť, že hrám na gitare. A tak som si zo šiestich strún urobil len štyri. A potom to už išlo klasicky, prišli celkom dobré gitary a doteraz smútim,

Laco Lučenič

že jednu z nich nemám. Bol to jeden z najkrajších a najlepších nástrojov, aký som kedy mal – Fender Mustang Bass. **Viem o vašej veľkej vášni, ktorou je indický nástroj sitar.**

Keď som počul Norwegian Wood a Paint It Black, absolútne ma to zobralo. Nevedel som si predstaviť, ako sa na sitare hrá. Myslel som si, že keď to tak bzučí, je potrebný sláčik. Až neskôr som pochopil technológiu. Sitar som strašne chcel a keď niekto niečo chce, tak to dostane. Jedného dňa prišiel za mnou neznámy človek a spýtal sa: Chceš sitar? Išiel som s ním, zaplatil a on mi ho dal do ruky.

Vraj ste však nikdy neboli takým beatlesákom ako Meko Žbirka.

To je pravda, mňa brali skôr iné kapely. Meko mi pred časom volal, aby som prišiel do Prahy, pretože vraj je šanca, že sa budeme môcť s McCartneym rozprávať. Vtedy akosi z mojej návštevy zišlo. Myslím si však, že Meko je tým najsprávnejším človekom, ktorý takéto stretnutie dokáže adekvátne oceniť. Tak si to želal, až mu to nakoniec vyšlo. Na druhý deň ráno mi volal a začal smutným tónom: „Laci...“ Potom to z neho vyšlo: „Rozprával som sa s Pau-

lom a on mi hral svoju novú vec.“ Hovoril mi o tom asi jeden a pol hodiny a aj ja som mal zimomriavky na chrbte. Bola to veľmi krásna story a veľmi som sa tešil z toho, že sa mu to podarilo. Nikdy som netušil, že Meko dokáže byť taký nezištný, že ho niečo dokáže tak veľmi potešiť.

Kto je teda vaším najväčším hudobným favoritom?

Odjakživa som ovplyvnený mojím idolom Keithom Richardsom, ktorý spolu so zvyškom kapely dal Jaggerovi šancu. NeprisluCHA mi žiadne právo Jaggera kritizovať, akurát som nikdy nepatriel k tým, ktorí majú z Rolling Stones najradšej speváka. Samozrejme, že tam absolútne patrí, bez neho si kapelu neviem predstaviť, má geniálny „vymyslený“ hlas. Napísal niekoľko skvelých pesničiek. Ja som však orientovaný najmä na gitaristu a bubeníka. Charlie Watts je podobne ako Ringo Starr neopakovateľný. U nás na dvore bolo veľa fanúšikov Beatles, no ja som odjakživa fandil Stones a Kinks.

A zo slovenských hudobníkov?

Prúdy sú kapela, ku ktorej pociťujem ak nie jedinú, určite najväčšiu nostalgiu. Album Zvonky zvoňte považujem

za možno najlepšie, čo sa kedy objavilo na Slovensku a v Čechách. Vyšli v roku 1968 a zneli presne ako z roku 1968. Majú ucelený názor a navyše tam bol Varga, ktorého okrem toho, že bol úžasnou osobnosťou, inšpirovalo aj súčasné dianie. A Paliho Hammela mám rád, zažili sme spolu všeličo, napriek tomu, že moje pôsobenie v Prúdoch nebolo až v takom dlhom období. Prvý celý album, na ktorom som hral, bol Hráč. Nahrávali sme ho v empírovom divadle v Hlohovci, kde bolo asi len desať stupňov. V duchu som si vravel – nepomýl sa, lebo keď tu budeš o desať minút dlhšie, primrznú ti prsty na gitaru.

Raz ste mi povedali svoju charakteristiku – starnúci muzikant, ktorý by chcel strašne veľa.

Keď sa pozerám na Stones, fascinuje ma ich úžasný ťah a chuť niečo vytvoriť. A keďže som odjakživa stonésák, dúfam, že sa niečo z toho na mňa nalepilo.

*Autor je publicista
Fotografie archív autora*

Drôt, oko, sieť

Monika
Váleková

Šperky a objekty Blanky Šperkovej

Sympatickú a energickú výtvarníčku Blanku Šperkovú, rodáčku z Banskej Bystrice, ktorá od roku 1974 žije a tvorí v Brne, možno obrazne prirovnať k „renesančným“ umelcom. Svedčí o tom šírka tvorivých aktivít a umeleckých žánrov, ktorým sa venuje. Autorka študovala na Strednej škole umeleckého priemyslu v Bratislave, odbor grafika (1963–1967). V štúdiu ďalej pokračovala na Divadelnej akadémii múzických umení v Prahe, odbor bábkové výtvarníctvo (1968–1969) a na Vysokej škole umeleckopriemyselnej v Prahe – ateliér televíznej a filmovej grafiky u prof. Adolfa Hoffmeistera (1969–1974).

Tvorba výtvarníčky zahŕňa úžitkové umenie i voľnú tvorbu. Navrhne scény pre divadlá i bábky pre divadelné predstavenia. Tvorivo vstúpila aj do sveta animovaného filmu, keď režírovala, respektíve navrhla výtvarnú podobu viac ako štyridsiatich titulov. Popri tom sa venuje tiež klasickým výtvarným disciplinám – olejomalbe, grafike a kresbe. Môžeme sa s nimi stretnúť napríklad aj v pôsobivých ilustráciách kníh slovenských autorov pre deti a mládež (K. Daškovej a D. Heviera) či v zbierkach poézie českých básnikov (J. Žáčka).

Najpočetnejšiu zložku jej tvorby predstavujú drôtené objekty a šperky, prítomné v autorkinej tvorbe nepretržite od roku 1976. Už niekoľko rokov predtým si vďaka svojmu zaniu pre experimenty s drôtom od svojich kolegov vyslúžila prezývku Drotárka. Patrí jej právom. Zaujali ju totiž ručne viazané historické práce slovenských drotárov a priviedli k objavu vlastnej autorskej techniky – tenký včelársky drôt spojila s pletením ihlicami. Túto tradičnú textilnú a výsostne ženskú techniku však autorka inovovala na ručné pletenie bez ihlíc.

Signifikantným vizuálnym znakom jej tvorby, ktorý sa okrem plastík a šperkov objavuje aj vo filmoch, kresbách a grafikách, sa stalo oko drôtenej pleteniny. To predstavuje nielen v súčasnom výtvarnom umení, ale i v samotnej oblasti spracovania drôtu špecifický, originálny, ba až ojedinelý prvok. Umelkyňa naplno využíva výtvarné možnosti drôtu i zvolenej techniky, aby dala podobu výtvarnému i myšlienkovému zámeru. Dosahuje zaujímavé efekty zakódované v drôtenej sieti. Transparentnosť jej dovoľuje vrstviť tvary a budovať tak niekoľko dimenzií súčasne. Variabilita a vzdušnosť siete jej zas umožňuje vytvárať vzájomné prieniky priestorov a objemov. Príležitostne využíva farebné odlišenie jednotlivých častí diel, čo znásobuje ich výrazovú silu a dodáva im nenútený náboj expresivity.

V centre záujmu jej tvorby často stojí človek, o čom svedčia časti ľudského tela – torzá, ruky, hlavy i tváre, ktoré štylizuje. Prostredníctvom nich s vtipom a recesiou zachytí správanie sa človeka v banálnej, humornej, paradoxnej i krízovej životnej situácii, prípadne sa zameria

na konkrétny ľudský vrtoch. Umelkyňa zaujíma podstata – v diele naznačí fundamentálny princíp ľudského konania. Divákovi nevnučuje stanovisko – nehodnotí, práve naopak, zastáva tolerantnú pozíciu humanistu. Blanka Šperková často siaha za námietom aj do ríše zvierat, konkrétny motív však hrovou štylizáciou pretaví na úsmevnú rozprávkovú príšerku, často obdarenú ľudskými vlastnosťami.

Nie je jej cudzia ani abstraktnejšia forma výpovede. V plastikách, objektoch a šperkoch vyjadruje spleť sveta, nekonečnosť vesmíru, individuálnosť ľudského konania a tlmočí humánne posolstvá. Objekty na prvý pohľad evokujú chaos, za ním sa však skrýva niečo odveké a trvalo prítomné, azda najbližšie nekonečnému prúdeniu vesmírnej energie.

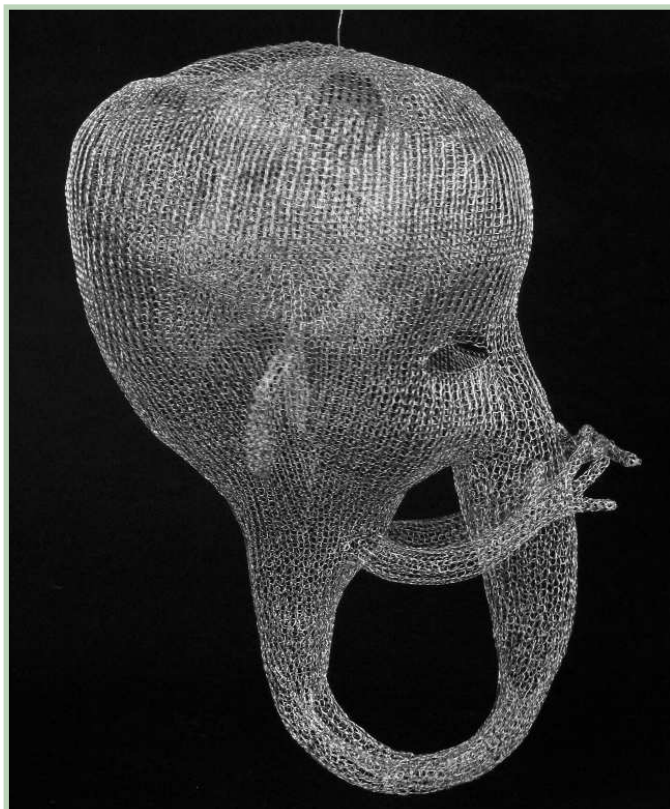
Šperky, ktoré Blanka Šperková pletie zo strieborného a kolorovaného drôtu, majú vždy pôsobivý tvar miniatúrnych figurálnych plastík a či abstraktných objektov. Drôtenú pleteninu v nich rôzne vrstvi, pričom dosahuje zaujímavé, často spletité štruktúry – pomyselné strety rôznych

Malinový náhrdelník, medený a lakovaný drôt, koráliky, 2006

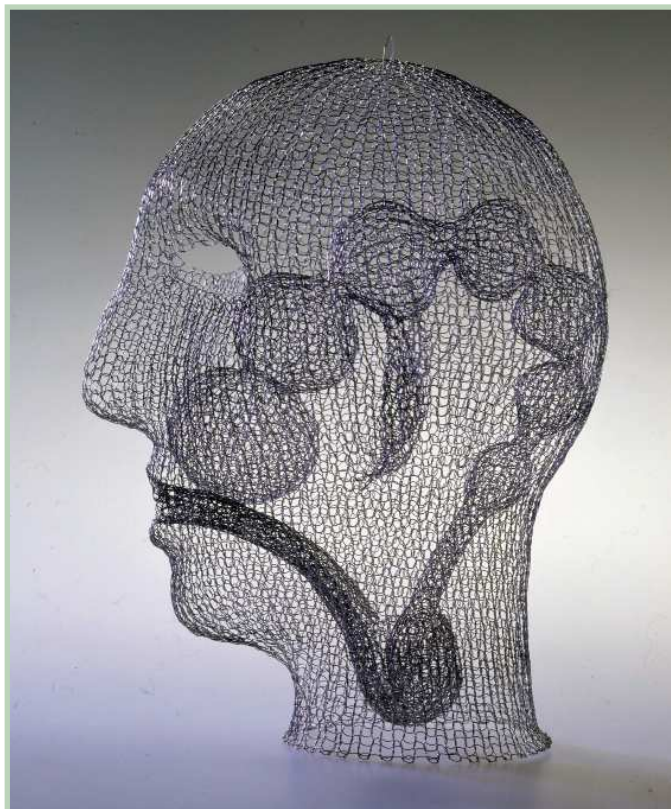

Černicový náhrdelník, lakovaný drôt, koráliky, 2006

Politik, 2008

Tajný fajčiar, včelársky drôt, 1995

dimenzií, časových rovín, ktoré vzájomne súvisia. Raz sú jej diela vtipné, inokedy groteskné alebo tajomné – vďaka prevrstvovaniu pletenín vytvárajú prieniky, cez ktoré môžeme nahliadnuť do ľudských, prírodných a vesmírnych mikro- i makrosvetov. V abstraktných náhrdelníkoch, efektne tvarovaných na ženské telo, sú obrysové línie jednoduché, jasne vytýčené, príležitostne tiež zvýraznené drôtom inej farebnosti. Majú elegantný, čis-

tý a pôsobivý organicky či geometricky cítený tvar. Príležitostne do nich vkladá drobné komponenty – kryštály, farebné sklíčka, koráliky či drobné zvončeky.

Do šperkov, podobne ako do plastík, vnáša aj reálne prvky – ľudské telá a prírodné motívy, ktoré vlastnou výtvarnou rečou štylizuje. Ľudské telá a ich časti navzájom spleťá, aby raz vtipne, inokedy s recesiou vyjadrila rôzne vzťahy a životné situácie. V miniaturizovanej for-

me šperku rozpráva reálne i imaginárne príbehy (napríklad rozprávku Ako dedko a babka ťahali repku). Florálne náhrdelníky s motívmi plodov, kvetov a či listov sú plné iskrivej vitality, živosti a energie – sú personifikáciami snečných ročných období.

Diela Blanky Šperkovej často vychádzajú z literárneho kontextu, čo iste ovplyvnil aj autorkin príklon k médiu filmu. Provokujú intuíciu diváka a vyzývajú ho k tomu, aby v prácach hľadal zakódované významy a deje. Pozorovateľ sa prostredníctvom nich ocitne v príbehu či filme plnom tajomna, poetiky, veľavravného ticha... Napomáha tomu dôraz, ktorý výtvarníčka kladie na samotnú inštaláciu, fotografické a prípadne tiež filmové spracovanie objektov. Prostredníctvom svetla a vrhnutých tieňov dosahuje efekty, ktoré prispievajú nielen k väčšej estetickej harmonizácii diel s okolím, ale aj k ich samotnej významovej interpretácii či výrazovej sile. Blanka Šperková svoje diela prezentuje na početných autorských i kolektívnych výstavách, nielen v Českej a Slovenskej republike, ale i v mnohých krajinách Európy, Ázie a Ameriky.

*Autorka je historička
Fotografie Blanka Šperková
a Anna Kucharčíková*

Črievička, postriebrený drôt, sklo, 1998

Železnica

Peter
Šimko

spájajúca Slovensko a Sliezske

Spojnica Slovenska a Sliezska alebo Košicko-bohumínska železnica si v uplynulých štyroch rokoch pripomenula 140. výročie svojho vzniku. Prečo až štyroch rokoch? Pretože jednotlivé úseky železničnej trate boli odovzdávané do užívania len postupne, od roku 1869 do roku 1872. V roku jej dokončenia sa na uhorskom úseku nachádzalo 37 prijímacích budov železničných staníc, 28 skladov, 21 nákladísk, 37 točníc v staniach, 9 rušňových remíz pre 41 rušňov, jedna hlavná a jedna pobočná dielňa na opravu vozidiel, 192 strážnych domov popri trati, 869 mostov a priepustov a 2200 metrov tunelov. Takže išlo o náročný a významný projekt.

Trasa železnice bola vytyčená v roku 1864, kedy sa o jej stavbu prihlásilo belgické konzorcium bratov Richeovcov, ktoré získalo aj predbežnú koncesiu na stavbu trate. V tom čase bolo na území Slovenska a Sliezska len niekoľko železničných tratí. Na juhozápadnom Slovensku viedla trať spájajúca Viedeň a Budapešť cez Bratislavu, Nové Zámky a Štúrovo. Z Bratislavy viedla do Trnavy konštruktívna železnica. Z Viedne viedla do Sliezska od 50. rokov 19. storočia Severná železnica cisára Ferdinanda (Viedeň–Břeclav–Přerov–Bohumín–Osvienčim, stavaná v rokoch 1837–1856). Z Budapešti okľukou cez Szolnok, Debrecín a Miškovec viedla do Košíc Tiská železnica (otvorená v roku 1860). Aby sa kruh uzavrel, stačilo postaviť železnicu z Košíc do Krakova. Avšak existovalo viacero dôvodov, prečo bola trasa z Košíc vytyčená cez údolie Hornádu, Váhu a Kysuce a napájala sa na „po železnici dostupný svet“ v Bohumíne. Po prvé, aby bolo Sliezske napojené na bohaté ložiská surovín Slovenska a po druhé, aby sa skrátila trasa Sliezske–Potisie, prípadne Prus-

ko–Pričernomorje (ktorá bola možno len ramenom Bohumín–Gänserndorf–Budapešť–Szolnok) a po tretie, prekonať Karpaty bolo najjednoduchšie priesmykom pri Jablunkove. Košicko-bohumínska železnica bola v čase svojej výstavby jedinou hlavnou traťou vedúcou východo-západným smerom. Vymykala sa tak cieľu napojiť všetky kúty Uhorska na ich centrum – Budapešť. Podme sa teda prejsť z Bohumína do Košíc a pritom si skúsme všimnúť zaujímavosti, ktoré táto trať ponúka.

Dňa 1. februára 1869 bol uvedený do prevádzky úsek z Bohumína do Těšína vedúci popri rieke Olše. Celá železnica bola stavaná ako jednokolejová, avšak tento úsek bol zdvojkolejovaný v roku 1915. V Bohumíne stála prijímacia budova už od roku 1847, avšak Košicko-bohumínska železnica si tu postavila vlastnú prijímaciu budovu v južnej časti stanice. Z mesta viedla trať cez Dětmárovice, kde sa zatáčala smerom na juh do Karvinej a Těšína. V Těšíne bola postavená nádherná prijímacia budova stanice, vymykajúca sa jednoduchšiemu železničnému štýlu

bežných staníc Košicko-bohumínskej železnice. V Třinci pôsobila v 19. storočí významná železiareň, ktorá patrila arcivojvodovi Albrechtovi, rovnako ako ťažné revíry na Spiši a huta v Liptovskom Hrádku. Ruda sa prevážala pred postavením Košicko-bohumínskej železnice zo Spiša na Liptov povozmi, potom po Žilinu na pltiach a zo Žiliny do Třince opäť povozmi. Tento systém bol veľmi komplikovaný, a preto najmä arcivojvodovi záležalo na výstavbe Košicko-bohumínskej železnice.

Úsek z Těšína do Žiliny bol otvorený 8. januára 1871. Prvý skúšobný vlak však prešiel týmto úsekom už 20. decembra 1870. Z Těšína vyrazil o 8.45 hod. a do Žiliny prišiel o 11. hod. Rozvodie Olše a Kysuce, kadiaľ prechádzala zemská hranica medzi Rakúskom a Uhorskom, bolo prekonané stúpaním a tunelom medzi stanicou Mosty u Jablunkova a zastávkou Mosty u Jablunkova-zastávka. V staniach Jablunkova a Čadca boli postavené prízemné prijímacie budovy IV. triedy, ktoré však už zakrátko nepostačovali, a preto prešli prestavbami. V Čadci

Plotom ohraničená železničná stanica Bohumín

Železničná stanica Těšín v roku 1871

Kamenno-železný most ponad riečku Lomná pri Mostoch u Jablunkova

navyššie pôsobila pomocná výhrevňa, nakoľko ťažké vlaky smerujúce na Jablunkov potrebovali príprah. Pred Žilinou, v blízkosti hradu Budatín, kde železnica viedla stredom parku pri hrade, sa nachádzal jeden z väčších mostov cez rieku Váh. V čase výstavby tu bol postavený železný most mrežovej konštrukcie. Zlikvidovala ho povodeň v roku 1908, kedy na jeho mieste postavili dvojpoľový oceľový most s priehradovými nosníkmi. V Žiline bola postavená prijímacia budova II. triedy a vedľa nej budova staničnej reštaurácie. V roku 1883 postavili Považskú železnicu, ktorá končila v Žiline. Umož-

nila zrýchliť spojenie severozápadného Slovenska s Viedňou (cez Bratislavu) a Budapešťou (cez Leopoldov a Galantu). Vlaky Považskej železnice tak tvorili prípoje ku Košicko-bohumínskej železnici. V roku 1884 taktiež otvorili miestnu železnicu z Čadce do Zwardoňa. Medzi Čadcou a Jablunkovom bola postavená druhá koľaj už v roku 1898, avšak Jablunkovský tunel ostal jednokoľajný. Zdvojkolajnili ho až počas 1. svetovej vojny, v roku 1917. Vtedy bola totiž prenáška zhusťená prepravou vojenských transportov. V roku 1907 zdvojkolajnili aj úseky Jablunkov–Těšín a v rokoch 1914–1915 úsek Žilina–Čadca. Dodnes

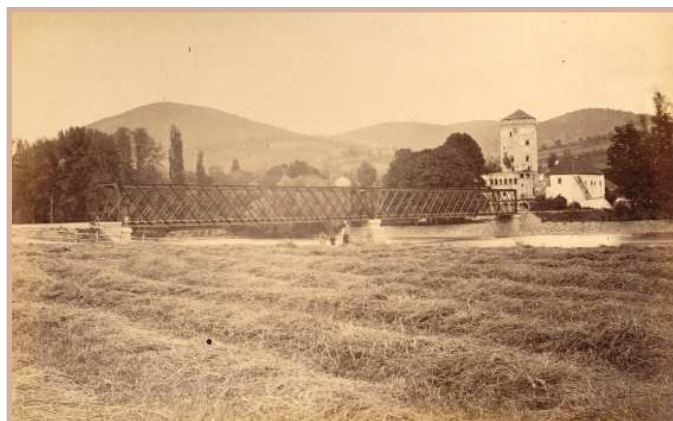
stojí popri trati v tomto úseku viacero pôvodných traťových strážnych domov z červených tehál, strážnych domov pri priecestiach („závorovní“ a vedľajších obytných domov) a do tretice neskorších hradlárskych dvojdomov.

Najdlhší úsek Košicko-bohumínskej železnice, otvorený 8. januára 1871, sa nachádzal medzi Žilinou a Popradom. Prvý vlak na tomto úseku vyštartoval z Popradu večer 7. januára a do Žiliny dorazil ráno 8. januára 1871. Hneď za Žilinou železnica dvakrát prekonávala Váh – pri solnom sklade v Žiline a pri Strečne. Tesne za strečnianskym mostom železnica vstupovala do

Železničná stanica Kysucké Nové Mesto s prijímacou budovou najmenšej (V.) triedy

Most s mrežovou konštrukciou cez Váh pri hrade Budatín

Pôvodne jednoduchá prijímacia budova v Ružomberku

524 m dlhého Strečnianskeho tunela, aby prekonala horstvo Malej Fatry. Za Strečnom trať viedla do mesta Vrútky. Železnica tu spôsobila pomerne rozsiahle zmeny – dovtedy malá zemianska osada sa zmenila na mesto s vyše 4 000 obyvateľmi. Po prvé preto, lebo rok po otvorení Košicko-bohumínskej železnice do Vrútok zaústila aj Uhorská severná železnica (Vrútky–Zvolen–Filákov–Šálgotárján–Budapešť). Táto železnica bola prvá a jediná spojnica severného a stredného Slovenska s vtedajším hlavným mestom až do postavenia Považskej železnice. Po druhé, Spoločnosť Košicko-bohumínskej železnice vo Vrútkach umiestnila aj svoje hlavné dielne na opravu rušňov a vozňov otvorené v roku 1874. Okrem dielní tu mali obe železnice vlastné výhrevne. Úsek medzi Žilinou a Vrútkami bol od počiatku jedným z najdôležitejších. Napriek tomu bol zdvojkolajnený až na konci 30. rokov 20. storočia. Vtedy tu vybudovali aj dva nové tunely. Avšak bol to zároveň prvý elektrifikovaný úsek hlavnej trate. Dňa 29. augusta 1953 vypravili zo Žiliny do Vrútok prvý vlak ťahaný elektrickým rušňom E 499.001 (neskôr prečíslovaný na 140.001).

Za Vrútkami trať vedie cez vážsky most pri Sučanoch na južný cíp Oravy do Kraľovian, kam vchádza po prejde-

ní Kraľovianskeho tunela. Pôvodný tunel z roku 1871 sa dnes už nepoužíva, v roku 1945 prerazili nový Kraľoviansky tunel z dôvodu výstavby priehrady Krpeľany. Za Kraľovanmi bol postavený most ponad rieku Oravu a trať onedlho vstupuje do Liptova. Niektoré staničné budovy tu v čase ich rekonštrukcie dostali zaujímavé tvaroslovné prvky – rezbárske motívy. Vedenie pôvodnej trate narušila výstavba vodnej nádrže Liptovská Mara medzi stanicami Liptovská Teplá a Liptovský Mikuláš. Trať bola presunutá južnejšie. Za Liptovským Hrádkom trať dvakrát prekonávala Váh menšími mostami pri Liptovskej Porúbke a Čierny Váh pri jeho ústí do Bieleho Váhu neďaleko Kráľovej Lehoty. Potom pokračovala severovýchodne cez Važec a Východnú popri Bielom Váhu. Pôvodne ju však plánovali viesť údolím Čierneho Váhu tunelom popod vrch Vysoké (Hochwald) a vyjsť mala pri Šuňave (južne od Štrby).

Zaujímavá je i stanica Kráľova Lehota na hornom Liptove, v ktorej bolo v roku 1950 prvýkrát v Československu nainštalované reléové staničné zabezpečovacie zariadenie. Pre zaujímavosť a vysvetlenie: v 70. rokoch 19. storočia slúžili ako dorozumievacie zariadenia len Morseove telegrafy medzi stanicami a elektrické zvončeky medzi

strážnymi domami, ktoré boli umiestnené len približne kilometer od seba. Pomocou zvonenia si strážnici trate dávali signály, že úsekom prechádza vlak. Väčšie stanice boli kryté mechanickými návěstidlami. Až na začiatku 20. storočia začali budovať prvé staničné zabezpečovacie zariadenia, ktoré zabraňovali stretu vlakov v staniách kontrolou vzájomných polôh výhybiek a návěstidiel. Boli tu použité i pomerne zriedkavé elektropneumatické zariadenia. Stlačeným vzduchom bolo možné prestavovať výhybky diaľkovo – zo stavadiel – a zabezpečila sa i kontrola úkonov vykonaných signalistami na stavadielach centrálnym zabezpečovacím zariadením v stanici. V 50. rokoch 20. storočia nahradili tieto zariadenia elektrické zabezpečovacie zariadenia a hradlárov nahradili automatizované návěstidlá.

V stanici Štrba bola pôvodne postavená drevená prijímacia budova pôsobiaca veľmi romanticky najmä v zime. Lávkou sa ponad koľaje dalo dostať k stanici ozubnice na Štrbské Pleso.

12. decembra 1871 bol otvorený krátky úsek medzi Popradom a Spišskou Novou Vsou, kde sa železnica dostáva do údolia Hornádu. Napokon 18. marca 1872 otvorili úsek Spišská Nová Ves – Kysak. Trať tu viedla údolím, násypmi

Prijímacia budova IV. triedy v stanici Východná

Stanica Prešov v roku 1871

a zárezmi. Niekoľkokrát prekonávala Hornád pôvodne mostami s mrežovou konštrukciou a prechádzala významnejšími stanicami Kropachy a Margecany. Za Margecanmi pôvodne viedla 431 m dlhým Margecianskym tunelom a údolím Hornádu popri Ružíne a Malej Lodine. Dnes je tu postavená vodná nádrž, a preto trať prechádza Bujanovským tunelom dlhým vyše 3400 m. Bol to najdlhší dvojkoľajný tunel stavaný v rokoch 1949–1955. Odovzdali ho spoločne s otvorením Trate družby. Trať družby bola v skutočnosti zdvojkolajená Košicko-bohumínska železnica a železnica z Košíc do Čiernej nad Tisou. V roku 1950 však dve koľaje viedli len po Markušovce tesne za Spišskou Novou Vsou. Narastajúci obchod a partnerstvo so Sovietskym zväzom si však vyžadovali vybudovať modernú trať, čo znamenalo i prebudovanie železničného spodku a zvršku, prestavbu mostov, zásekov a násypov. Celá stavba od Kolínoviec neďaleko Kropách po Michalany na trati Košice – Čierna nad Tisou bola ukončená v roku 1955.

Posledný úsek Košicko-bohumínskej železnice sa nachádzal medzi Košicami a Prešovom. Otvorený bol už 1. septembra 1870. Miestom napojenia oboch vetiev Košicko-bohumínskej železnice sa stala stanica Kysak, pôvodne nazývaná Obišovce. V roku 1873 bola postavená železnica z Prešova do Orlova, zvaná aj Prešovsko-tarnovská železnica. Prepájala Potisie s Haličou, dva hospodársky významné regióny medzi Uhorskom a Rakúskom. Pred vstupom do Košíc sa nachádzal pomerne krátky Ťahanovský tunel. V Košiciach bola železničná stanica vybudovaná v roku 1860 v súvislosti s výstavbou Tiskej železnice. Spoločnosť Košicko-bohumín-

skej železnice tu mala časť objektov v prenájme a výpravcovia oboch spoločností sedeli v susedných miestnostiach a dorozumievali sa cez okienko. V roku 1896 prestavali prijímaciu budovu stanice v Košiciach a vyrástla tu oku lahodiaca budova s dvoma vežičkami podľa projektov Jozefa Huberta.

V čase postavenia Košicko-bohumínskej železnice bola väčšina železníc v rukách súkromných podnikateľov. Štát mal tiež vlastný podnik, Uhorské kráľovské štátne železnice (MÁV), ktorým patrila napríklad Uhorská severná železnica (Filakovo–Vrútky). Postupne však dochádzalo k poštatňovaniu tratí, MÁV prevzala v roku 1870 Tiskú železnicu, v roku 1891 Považskú železnicu. Košicko-bohumínsku železnicu sa však v období Uhorska nepodarilo poštatniť. Navyše spoločnosť vykonávala prevádzku na dvanástich miestnych železničiach, ktoré do nej zaústňovali a boli postavené na prelome 19. a 20. storočia. Po roku 1918 vznikli v novom štáte Československé štátne dráhy (ČSD), pričom sa podarilo dohodnúť, že štátny podnik spravoval prevádzku na Košicko-bohumínskej železnici. Zmenou geopolitického centra sa zaviedli i priame vlaky medzi Košicami a Prahou, čím význam Košicko-bohumínskej železnice ešte vzrástol. Až v roku 1941 bola Spoločnosť Košicko-bohumínskej železnice zlikvidovaná a trať si rozdelili vtedy tri podniky – Českomoravské dráhy, Slovenské železnice a Maďarské štátne železnice (MÁV).

V pravidelnej premávke bol v roku 1873 jeden pár osobných vlakov na celej trase (jazda z Košíc do Bohumína trvala od 5. hodiny ráno do 18. 30 večer. Z Bohumína vyrážal tento vlak o 11.00 hod. a do Košíc prišiel o 3.50 v noci.

Okrem toho premával jeden pár osobných vlakov na trase Vrútky–Bohumín, jeden pár zmiešaných vlakov medzi Těšínom a Bohumínom, jeden pár nákladných vlakov s osobným vozňom medzi Třincem a Bohumínom a jeden pár zmiešaných vlakov medzi Košicami a Vrútkami.

V roku 1913 premávali na trati tri páry rýchlikov a niekoľko párov osobných vlakov, niektoré boli len úsekové (Bohumín–Jablunkov). Z Košíc odchádzali rýchliky o 3.40 h, 12.30 h a 19.05 h, z Bohumína o 1.10 h, 9.50 h a 17.10 h. Avšak večerný rýchlik z Košíc a skorý ranný z Bohumína premával počas roka rozdelený na dva rýchliky označené „a“, „b“. Prvý premával z Košíc do Popradu a späť, druhý zo Žiliny do Bohumína a späť. Od 1. júla do 31. augusta premával tento vlak po celej trase. Najväčšia premávka bola totiž v čase letných prázdnin a tomu sa prispôboval aj cestovný poriadok. Cez prázdniny bol tiež zavedený štvrtý pár rýchlikov z Košíc do Popradu. Cesta z Košíc do Bohumína trvala rýchlikom približne 7 hodín 30 minút. Pre porovnanie, dnes je to približne 5 hodín 30 minút, takže možno povedať, že železničná doprava dosiahla pomerne významný pokrok, čo sa týka rýchlosti prepravy.

Dnes je Košicko-bohumínska železnica hlavnou slovenskou traťou, pričom tu premávajú najmä vlaky medzi Košicami a Bratislavou (rýchliky v dvojhodinovom takte). V Žiline sa pripájajú vlaky na Bohumín, Ostravu a Prahu, ktoré premávajú taktiež každých 120 minút.

*Autor je historik dopravy
Ilustrácie Považské múzeum v Žiline*

Slovensko

Ingrid
Hohošová

na Holiday World Praha 2012

Výbornou příležitostí urobiť si obrázok a dozvedieť sa viac o možnostiach a ponukách na tohtoročnú dovolenku na Slovensku bol pravidelný veľtrh cestovného ruchu Holiday World 2012, ktorého 21. ročník sa na pražskom Výstavisku v Holešovičiach konal v dňoch 9.-12. 2. 2012 pod záštitou ministra pre miestny rozvoj ČR Ing. Kamila Jankovského. Holiday World v Prahe je najvýznamnejšou udalosťou svojho druhu v odvetví cestovného ruchu v strednej Európe. Je členom prestížnej medzinárodnej asociácie veľtrhov ČR ITTFA a každoročne predstavuje ponuky cestovných kancelárií, národných turistických centráľ, ukazuje nové trendy v spôsobe trávenia voľného času, ponúka možnosti nových destinácií. Je prehliadkou toho najlepšieho, čo dokáže oblasť turizmu ponúknuť.

V tomto roku sa na veľtrhu zúčastnilo 873 vystavovateľov zo 47 krajín vrátane Slovenska, ktoré bolo zastúpené prostredníctvom pobočky Slovenskej agentúry pre cestovný ruch (SACR) v Prahe. Prvé dva dni patrili zástupcom odbornej verejnosti, ďalšie dva širokej verejnosti. Celková návštevnosť veľtrhu bola okolo 32 000 návštevníkov.

Pod heslom „Slovensko – malá krajina veľkých zážitkov“ sa na ploche 200 m² predstavili regióny, mestá a subjekty, ktoré v rámci Slovenska majú čo ponúknuť zahraničným, resp.

českým záujemcom – letnú dovolenku, pobyty na horách, aktívnu dovolenku, cykloturistiku, termálne kúpaliská, pobyty v kúpeľoch, mestský a kultúrny cestovný ruch, vidiecky cestovný ruch atď. Medzi priamymi vystavovateľmi zo Slovenska boli Mesto Vysoké Tatry, obec Vyšné Ružbachy, Mesto Veľký Meder, Žilina, Trenčiansky samosprávny kraj, Trnavský samosprávny kraj, Veľká Lomnica, Ždiar, Košice, Wellness Hotel Patince, Tále a.s. a ďalší.

Vo štvrtok navštívila slovenský stánok aj oficiálna delegácia, členmi ktorej

boli okrem iných aj generálny riaditeľ Incheby Alexander Rozin, minister pre miestny rozvoj ČR Kamil Jankovský, generálny riaditeľ Czechtourism Rostislav Vondruška, exprezident SR Rudolf Schuster, veľvyslanec SR v ČR Peter Brňo a ďalší. V tento deň a v sobotu bola zaznamenaná najvyššia návštevnosť slovenskej expozície.

Návštevníci slovenského stánku mali možnosť nielen získať informácie o jednotlivých oblastiach, mestách, regiónoch a destináciách, ale ochutnať aj slovenské špeciality – pirohy, korbá-

čiky, parenicu, slovenské pivo, kofolu a taktiež si pozrieť výsledky tvorivosti a šikovnosti rúk ľudových umelcov – rezbárske výrobky z dreva, výrobu hračiek, pišťaliek, bičov a bábik zo šúpolia. Najväčší úspech mala tak trochu netradičná atrakcia – plieskanie bičom a niektorí návštevníci neodolali a sami si plieskanie vyskúšali. V sobotu ožil slovenský stánok hudobným vystúpením folklórnej skupiny Zlaté husle a Martina Sleziaka z Bratislavy.

Podľa informácií SACR sa ČR naďalej drží na špičke príjazdového cestovného ruchu Slovenska pred Poľskom, Nemeckom, Maďarskom a Rakúskom. Bohužiaľ pretrvávajúca hospodárska kríza a taktiež zavedenie eura na Slovensku znamenali v posledných dvoch rokoch pokles počtu návštevníkov. Komplikovaná situácia na trhu slovenského cestovného ruchu však motivovala mnohé subjekty k súčinnosti a k zvyšovaniu osobného prístupu ku klientovi. Primárna ponuka cestovného ruchu Slovenska je bohatá (príroda, pamiatky, kultúra), a preto je potešujúce, že sa začala vylepšovať aj sekundárna ponuka (úroveň služieb v ubytovacích a stravovacích zariadeniach), čo samozrejme predstavuje pozitívny vplyv na ďalší vývoj cestovného ruchu na Slovensku.

V roku 2011 sa situácia v cestovnom ruchu začala zase zlepšovať. Na Slovensko sa začali vracat českí turisti, pretože zistili, že ceny na Slovensku sa v závislosti od zavedenia eura rapídne nezvýšili a že úroveň služieb sa naopak neustále zvyšuje.

Čo sa týka požiadaviek českého návštevníka, stále najväčší dopyt je po aktívnej dovolenke na Slovensku – po byty na horách v lete aj v zime, rela-

čná dovolenka v termálnych vodách a u seniorov pobyt v slovenských kúpeľoch. Pretrvávajúci záujem o kultúrne pamiatky, mestský cestovný ruch a slovenské kultúrne (filmové a hudobné festivaly, koncerty, gastronomické prehliadky, remeselnícke trhy, historické a hradné slávnosti) a športové podujatia. Okrem toho sa návštevníci zaujímali aj o menej známe lokality pre českých turistov a o nové destinácie a lokality, ako napríklad Kysuce, Roháčce, Liptov, Vysoké Tatry, Slovenský raj, Malá i Veľká Fatra, Slovenský kras ako aj Bratislava a okolie. Zo strany odborných návštevníkov ČR prevažoval záujem o konkrétne novinky na Slovensku v roku 2012.

Zo štatistík vyplýva, že každý tretí návštevník Slovenska je českej národnosti a príjazdový cestovný ruch z ČR vytvára podiel 32 % z celkového počtu zahraničných návštevníkov Slovenska.

Slovensko má návštevníkom naozaj čo ponúknuť, a to nielen tým českým. Čísla a štatistiky sú na jednej strane potešujúce, na druhej strane však záväzujúce. Kvalita ponúkaných služieb nesmie „zaspať na vavrínoch“. Dôležité je, aby návštevníci Slovenska odchádzali spokojní a na Slovensko sa radi vracali.

*Autorka je pracovníčka SI v Prahe
Fotografie Ingrid Hohošová*

Kalvín a Luther

(dokončenie)

Veronika
Civinová

Porovnanie Kalvínovho a Lutherovho odkazu, alebo trocha teológie a myšlienkového zakotvenia

Protestantizmus sa dá všeobecne (a tým aj do značnej miery zjednodušene) rozdeliť do niekoľkých smerov na základe toho, z akých východísk sa historicky vyvíjali.

Prvým, pokiaľ opomenieme prvú vlnu reformácie, akou boli husiti, je určite „luteranizmus“ (luteránstvo, luterstvo). Vychádza, ako názov napovedá, z učenia Martina Luthera a jeho nasledovníkov. Cirkev, prípadne cirkvi, ktoré na tomto základe vznikli, majú zvyčajne vo svojom názve jeho meno, nemusí to byť však pravidlom. Práve na Slovensku sa napríklad stretáme s luteránskou cirkvou, ktorá sa volá „Evanjelická cirkev augsburského vyznania na Slovensku“. Viditeľný odkaz na augsburské vyznanie (Confessio Augustana r. 1530), ktoré spája všetky luteránske cirkvi, vznikol spisávaním Knihy svornosti Phillipom Melanchtonom. Väčšina luteránskych cirkví, ktoré sú na sebe nezávislé čo do organizácie, sú združené

Interiér katolíckeho kostola v sliezskych Albrechticiach

pod „Svetovým luteránskym zväzom“, ktorý má svoje sídlo v Ženeve.

Druhým smerom je „kalvinizmus“, vychádzajúci zasa z učenia Jána Kalvína (Jean Cauvin). Calvinizmus (kalvíni, helvetizmus, prípadne aj reformovaná cirkev – to skôr ale v českej terminológii), je kompromisom medzi názormi Zwingliho a Kalvína. Jednotlivé cirkvi sa združujú pod „Svetový zväz reformovaných cirkví“. Helvetizmus tu tiež vychádza z názvu vyznania, ktoré je kalvínmi všeobecne uznávané – „Helvétske vyznanie viery“ (Confessio Helvetica – Confessio Helvetica posterior r. 1566).

Tretím okruhom, ktorý stojí trocha na okraji, je anglická reformácia. Budeme sa jej venovať niekedy inokedy.

Niekoľko poznámok k protestantskej kritike katolíckej cirkvi Volanie po reforme

Základné prvky, ktoré sú pre obidva reformačné smery totožné, vychádzajú predovšetkým z kritiky dobového „stavu“ katolíckej cirkvi. V dobe pôsobenia reformátorov eskalovali dlhodobo sa prejavujúce problémy katolíckej cirkvi. V stručnosti sa môžeme pozrieť na niekoľko najvýraznejších. Významným prvkom bola pápežská schizma, ktorá určite rozkolísala vieru do jednoty a stálosti „božej cirkvi“. Renesančné pápežstvo potom síce svojou významnou podporou všetkých veľkolepých a veľkorysých kultúrnych projektov obnovilo „lesk katolicizmu“, ale na druhej strane značne finančne vyčerpávalo obyvateľstvo. Súčasne tak výrazne poukazovalo na priepastné rozdiely medzi chudobným ľudom a bohatstvom cirkvi. Aj preto mali reformačné hnutia obrovskú podporu medzi chudobným obyvateľstvom. Stále sa zvyšujúca previazanosť medzi cirkevnými hodnosťami a politickou mocou, vyplývajúca z nepotizmu (vyžívania postavenia k obsadzovaniu úradov na základe príbuzenských vzťahov), diskreditovalo celú cirkev.

Luther a jeho nasledovníci

Cirkev podľa augsburského vyznania je „zhromaždenie veriacich, v ktorom sa čisto zvestuje evanjelium a riadne vysluhujú sviatosti“. Sviatosti, ktoré luteráni uznávajú, sú vlastne iba dve. Jednou je eucharistia a krst. Táto redukcia je zdôvodnená tým, že iba tieto dve sviatosti boli ustanovené priamo Ježišom. Eucharistia je ale chápaná inak, ako tomu bolo v rámci katolíckej dogmatiky. V rámci katolíckej náuky sa pri „večeri Pána“ tajomne mení chlieb a víno na telo a krv Krista. Filozoficko-teologickým jazykom povedané; substancia (podstata) živlov (chleba a vína) sa mení bez toho, že by sa zmenili akcidenty (teda to, ako ich vnímame našimi zmyslami). Chlieb a víno po premene, zjednodušene povedané, chutí, vyzereá a aj vôňa je taká istá, ale pre veriacich sa stáva reálne „telom a krvou Krista“, pričom podstata chleba a vína sa stráca. Tento koncept bol uznávaný od Tomáša Akvinského. Luteráni tento koncept však odmietli a „transsubstanciáciu“, ako sa tento akt nazýva, preformulovali na tzv. „konsubstanciáciu“. Alebo presnejšie povedané priklonili sa k chápaniu, ktoré bolo do 13. st. tiež možné. „Konsubstancný“ koncept tiež popisuje premenu chleba a vína na „telo a krv Krista“, ale pritom si zachováva aj podstatu chleba a vína. Celá otázka sa nám môže zdať príliš vzdialená a ako hranie so slovami, ale vo svojej dobe bola veľmi „podstatná“. Do istej miery sa síce stále týkala hlavne filozoficky rozmyšľajúcich kresťanov, ale súčasne išlo o otázky základných dogiem, ktoré boli formulované, aby pomáhali udržať integritu kresťanskej zvesti a jednotu cirkvi. Ako uvidíme neskôr, aj Kalvín sa k ponímaniu eucharistie tiež vyjadril a od katolíckej náuky sa odklonil ešte ďalej.

U luteránov nebola zrušená ordinácia na kňaza, ale nemá povahu sviatosti. Hlavnou úlohou pre kňazské povolanie je vysluhovanie sviatostí, a predovšetkým kázanie a výklady biblie. Kňaz ani biskup však nie je zaviazaný celibátom. Bohoslužba ako taká bola tiež značne pozmenená. Vždy je konaná v národných jazykoch, aby bola zrozumiteľná

pre každého. Integrálnou súčasťou sa stal aj spev laikov. Inak je luteránstvo skôr konzervatívne a drží sa „starého“ cirkevného roku so svojimi sviatkami. Konzervatívnejšie poňatá reforma sa ukazuje aj v tom, že vo výbave chrámov zostala výbava, ktorú poznáme z katolíckych kostolov. Sú to oltáre, ale väčšinou aj obrazy a sochy. V škandinávskych štátoch sa dodržiava aj kánon liturgických farieb a rúch. Veľa z vonkajších rysov zostalo teda takých istých ako v katolíckej cirkvi, myšlienkovovo však luteráni stavajú výrazne na osobnej zbožnosti a nesprostredkovanej moci a vplyve božieho pôsobenia na ľudskú individualitu. Preto je aj dôraz kladený na ideály osobnej zbožnosti, autonómie, emancipácie a svedomia. Každý jedinec je schopný prijímať „božiu milosť“ cestou svojej viery bez akéhokoľvek prostredníka. Absolutizovaná viera chápaná ako dôvera v božiu milosť je následne zakotvená v Písme Svätom (Biblii). Biblia a jej výklad je potom základným kameňom, preto aj jej čítanie má byť umožnené všetkým ľuďom. Aj preto vznikajú preklady do „živých“ jazykov. Tri základné kamene luterského odkazu sa popisujú ako známe „Sola fide“ (Samotná viera), „Sola Scriptura“ (Samotné Písmo) a „Sola gratia“ (Samotná milosť). Z tohto aj vyplýva, že Luther zavrhol akúkoľvek moc pápeža a cirkevnej hierarchie. Mnišstvo a kult svätých bol tiež odmietnutý. Cirkev teda získala iný obsah, bola vnímaná ako spoločenstvo, kde sa vysluhujú sviatosti a káže sa podľa bibliu. V rámci cirkevného života je veľký dôraz kladený na účasť laikov pri správe cirkvi. V rámci luteránskych cirkví tiež nebýva príliš veľká tendencia k podrobnému rozpracovávaní kódexov, ktoré by mali predpisovať správne chovanie človeka tak, ako sa s tým môžeme stretávať práve u kalvínskych cirkví.

Kalvín a jeho nasledovníci

Náuka o „troch Sola“ je spoločným ryšom kalvinistov a luteránov, ale nakoniec aj všetkých reformátorov 16. storočia. Kalvín a jeho nasledovníci sa tak ako luteráni pevne držali bibliu ako základného prejavu „Božieho zjavenia“. Biblia sa, ako u všetkých protestantských cirkví, stáva základnou autoritou (pretože tradícia je spolu s katolíckou cirkvou odmietnutá ako ľudské dielo). Ako sa môžeme dočítať v „helvétskom vyznaní“: „(...) kanonické Písma svätých prorokov a apoštolov obidvoch Zákonov sú pravé slovo Božie samo a majú

postačujúcu autoritu zo seba samých, nie z ľudí.“

Chápanie človeka je u kalvinizmu postavené na učení o „prvotnom hriechu“ a predestinácii (predurčenosti k spásu, alebo zatrateniu). Človek je tu však vnímaný ako od prirodzenosti skazený. Aj preto nie je možné, aby kalvinisti v tradícii videli niečo hodné nasledovania. Jediné, čo človeka môže zachrániť, je jeho viera. Ale aj tu sú možnosti značne obmedzené. Pretože človek ako od prirodzenosti smerujúci k hriechu nemôže sám seba zachrániť. Podľa Kalvínovej náuky Boh sám sa rozhoduje, ktorých ľudí spasí a ktorých zavrhnú. Ide o úplnú predurčenosť. Táto dvojaká predurčenosť (predestinácia) je charakteristickým znakom všetkých kalvínskych cirkví. Človek nemôže nijako ovplyvniť vyvolenie k spásu a v rámci života si nikdy nemôže byť svojim vyvolením istý. Z tohto však nevyplýva pre kalvinistov akási absolútna pasivita a pocit ochromenia. Za svojho života môže nachádzať znamenia toho, či je práve on predurčený ku spásu. Jedným z týchto znamení je aj príslušnosť ku kalvínskej cirkvi a život „pravého kresťana“ – teda podľa tvrdých morálnych zásad. V tomto získava kalvinizmus svoj entuziazmus. Kalvínska výrazne asketická morálka vychádza z jeho chápania človeka ako tvora skazeného a prikláňajúceho sa k hriechu.

Cirkev sa chápe vo dvoch rovinách: ako viditeľná i neviditeľná. V katolíckej cirkvi sa podľa Kalvína neodrávalo správne hlásanie „božieho slova“ ani sa správne nevysluhovali sviatosti. Preto ani nemôže byť pravou cirkvou. Podľa neho v okamihu prijímania „božieho tela“ – na rozdiel od katolíckej náuky – nenastáva žiadna premena chleba ani vína. Ani nenastáva žiadna reálna prítomnosť božia ako u luteránov. Kristus je podľa Kalvínovej náuky prítomný iba v duchovnom zmysle. Katolícku náuku, tak ako aj Lutherovu, odmietol ako „modloslužbu“.

Takto tvrdo sa postavil aj voči obrazom a uctievaniu svätých. Ako sa môžeme dočítať v helvétskom vyznaní: „(...) odmietame tak nielen pohanské modly, ale aj kresťanské zobrazovania. (Obrazy Krista) I keď totiž Kristus na seba zobral ľudskú prirodzenosť, nezobral ju na seba preto, aby bol sochárom a maliarom modelom. (...)“ Kalvínske kostoly tak obvykle poznáme hneď na prvý pohľad; nebudú sa v nich nachádzať žiadne obrazy a pokiaľ áno, pôjde skôr o abstrakciu a symboly.

Novogotický evanjelický kostol v Bruntále postavený v roku 1887

Všeobecne môžeme povedať, že reformácia vznikla ako hľadanie pôvodnej podoby kresťanstva, ktorá by odpovedala potrebám terajších ľudí a ktoré nenaplnovala cirkev katolícka v tej podobe, v akej sa nachádzala. Reformátori sa zo svojho pohľadu pokúšali nachádzať pôvodnú a čistou od Ježiša Krista, ktorá sa podľa nich v priebehu vekov postrácala. Preto návrat a dôraz na bibliu, jej preklady z pôvodných jazykov, v ktorých bola písaná. Preto odmietanie úcty k svätým ako uctievanie ľudí. Preto aj odmietnutie zobrazovania, i keď luteráni v tejto otázke nezašli tak ďaleko ako Kalvínovi žiaci. Celkovo išlo tiež o hľadanie nového spoločenského usporiadania, ktoré vyplýva z pochopenia človeka. Nového chápania morálky a tvrdých zákonov morálneho života, ktoré bolo zasa predovšetkým v kalvínskom poňatí dovedené do pre nás až ťažko predstaviteľných rovín. Ako môžeme vidieť na príklade Ženevy, ktorú Kalvín prakticky premenil na „teokratické“ mesto s tvrdými zákonmi.

Obidva smery vychádzajú z princípu „sola Scriptura“ (iba Písmo), „sola gratia“ (ospravedlnenie) a „sola fide“ (viera). Sú tiež postavené na Písme Svätom ako na základnom kameni, ktorý je chápaný prakticky ako jediné „zjavenie božieho slova“ a dokladu budúcej spásy človeka. Preto sa hlavným alebo významným prvkom v rámci bohoslužby stala kázeň z bibliu.

*Autorka je religionistka
Fotoграфия Helena Nosková*

Uctenie pamiatky obetí deportácií 25. marca

livi
Zájedová

Komunistická éra formovala osudy Estónska, Lotyšska, Litvy a Európy, a preto sa málo vie o jej hrôzach, najmä v porovnaní so zločinmi nacizmu. Vzhľadom na skutočnosť, že spoločenský dialóg a diskusie sú doposiaľ nedostatočné, pretože veľa dokumentov zostáva tajných, je veľmi dôležité, aby informácie o týchto skutočnostiach boli dostupné a aby o nich existovalo povedomie. Zatiaľ čo sú úmyselne rozširované nepresné a skreslené informácie o komunistickej ére a jej dedičstve, aktívne používané na vytváranie skreslených predstáv, je existencia a šírenie pravdivých informácií dôležitá nielen z princípu veci samotnej, ale aj v súvislosti s európskymi hodnotami a európskou integráciou.

Lennart Meri, prezident Estónskej republiky, zvolal 2. októbra 1998 do Estónska medzinárodnú komisiu na vyšetrovanie zločinov proti ľudskosti. Minister Max Jakobson, ktorý je aj predsedom tejto komisie, rovnako ako Uffe Ellemann-Jensen, Dr. Paul Goble, Nicholas Lane, Professor Peter Reddaway a Arseny Roginsky súhlasili s účasťou na práci tejto komisie. Na konci októbra 1998 sa pripojil aj profesor Wolfgang von Stetten.

Po prvom zasadaní komisie v dňoch 26. a 27. januára 1999 a nastolení problematiky vyšetrovania zločinov spáchaných na estónskych občanoch alebo na území Estónskej republiky počas sovietskej a nacistickej okupácie bol stanovený hlavný cieľ práce komisie. Bolo ním popísať okolnosti súvisiace so zločinmi proti ľudskosti a tiež relevantné historické pozadie. Výsledok práce komisie bol publikovaný v správe komisie v angličtine, aby bol získaný záver dostupný medzinárodnej verejnosti.

„Ustanovenie komisie odráža našu nádej v Estónsku, že vnesenie jasného svetla pravdy do tragických záležitostí minulosti prispeje nielen k uzmierneniu vo vnútri našej spoločnosti a našej ďalšej reintegrácii do medzinárodného spoločenstva, ale taktiež pomôže predísť opakovaniu podobných tragédií kdekoľvek na svete. Táto komisia je oddaná cieľu vyjadriť čo najjasnejším spôsobom, k akým zločinom proti ľudskosti v Estónsku došlo. Tento článok je venovaný hlavne Estónsku a deportácii Estóncov sovietskou mocou. Rov-

naké deportácie v rovnakom období však uskutočňovala sovietska okupačná moc aj v Lotyšsku a v Litve.“

Krátky úvod pomôže čitateľovi lepšie pochopiť tragédiu, ktorá v období dvoch sovietskych a jednej nemeckej okupácie nastala.

Dňa 24. februára 1918 bola v Talline vyhlásená nezávislá demokratická Estónska republika. Nový štát počas dvadsiatich rokov svojej existencie vytvoril priestor na rozvoj estónskej politiky, kultúry a hospodárstva. V roku 1918 začala Oslobodzovacia vojna (Vabadusõda), ktorá prebiehala medzi Estónskou armádou a Červenou armádou a ktorá sa skončila víťazstvom estónskej armády. Nasledovalo podpísanie Tartuského mieru (Est., Tartu Rahu) 2. februára 1920 medzi sovietskym Ruskom a Estónskou republikou. Sovietske Rusko sa v ňom navždy zrieklo nárokov na Estónsko a jeho územie. Následne bolo Estónsko uznané ďalšími európskymi štátmi a prijaté do Spoločnosti národov.

Napriek tomu, že medzi Estónskom a sovietskym Ruskom bola podpísaná mierová zmluva, sovietske Rusko pokračovalo aj naďalej v pokusoch o nastolenie svojej nadvlády nad Estónskom. Napríklad v roku 1924 bol z Leningradu, dnešného Sankt Peterburgu, riadený pokus o komunistický puč v Talline. V Českej republike je možné zohnať na DVD film „Krvavá revolúcia“, ktorý sa zaoberá touto udalosťou. Zaujímavé je, že už dva roky pred sovietskou okupáciou pobalt-

ských štátov Litvy, Lotyšska a Estónska v roku 1940 (teda v roku 1938) bola v Sovietskom zväze vytlačená nová mapa, na ktorej Estónsko, Lotyšsko a Litva figurovali ako zväzové republiky Sovietskeho zväzu.

Podľa údajov sčítania ľudu z roku 1922 tvorili Estónci 87,6 % obyvateľov Estónska, podľa sčítania ľudu z roku 1934 dokonca 88,1 %.

Pakt Molotov-Ribbentrop (podpísaný 23. augusta 1939) rozdelil východnú Európu na dve sféry vplyvu: nemeckú a sovietsku. Estónsko sa ocitlo v sovietskej sfére. Po podpísaní paktu vyzval Adolf Hitler baltských Nemcov žijúcich v pobaltských štátoch k presídleniu do Nemecka. Začal Nemeckom organizovaný odsun baltských Nemcov z Estónska (od októbra 1939 do mája 1940), dohodnutý počas tajných rokovaní so Sovietskym zväzom. Po okupácii a anexii Estónska Sovietskym zväzom (1940) postihli represie všetky národnostné skupiny. Počas nasledujúcej nemeckej okupácie v rokoch 1941–1944 (časť územia až do r. 1945) boli povraždení estónski Židia a Rómovia. Estónski Švédci krajinu opustili.

V dôsledku paktu Molotov-Ribbentrop o neútočení (s tajným dodatkom) z 23. augusta 1939 sa Estónsko dostalo do sféry vplyvu Sovietskeho zväzu. Pre existenciu Estónska (a ostatných pobaltských štátov) to znamenalo to isté, čo pre Československo Mníchov. Počas štyroch rokov bolo Estónsko okupované dvoma totalitnými veľmo-

cami dokonca trikrát: sovietska okupácia trvala od júna 1940 do júna až októbra 1941, na jeseň 1941 nasledovala nemecká okupácia a na ňu nadväzovala znovu okupácia sovietska, ktorá trvala až do roku 1991.

V rokoch 1939–1940 sa Estónsko dostalo do zahraničnopolitickej izolácie a 28. septembra 1939 bolo donútené podpísať pod hrozbou použitia vojenskej sily zmluvu o vzájomnej pomoci so Sovietskym zväzom. Už v októbri 1939 boli na estónske územie premiestnené sovietske námorné a letecké sily v počte 25 000 vojakov. Estónska armáda mala vtedy 15 000 mužov. 17. júna 1940 sa nachádzalo v Estónsku už 100 000 sovietskych vojakov.

Sovietsky zväz si 14. júna 1940 vynútil ustanovenie „ľudovej vlády“, ktorá požiadala Sovietsky zväz o začlenenie Estónska do Sovietskeho zväzu. Počas sovietskej okupácie v období rokov 1940–1941 a 1945–1953 bola prakticky celá elita medzivojnovnej Estónskej republiky zavraždená a vyše 100 000 estónskych civilistov popravených alebo odvečených do pracovných táborov na Sibíri (hlavne ženy a deti). Pred druhou sovietskou okupáciou utieklo v strachu z ďalšieho teroru na západ v priebehu pár mesiacov vyše 70 000 ľudí. Estónsko stratilo počas II. svetovej vojny jednu pätinu svojej populácie. Estónci, rovnako ako Lotyši, sú z európskych národov jediní, ktorých počet sa oproti začiatku 20. storočia znížil (úbytok Estóncov činí 10 %). Následne v roku 1945 zmenil Sovietsky zväz hranice Estónska. Estónsko stratilo vtedy v prospech ZSSR 5 % svojho územia.

Hoci sa niektoré z najstrašnejších prečinov voči ľudským právam v histórii ľudstva odohrali pred vyše polstoročím, porozumenie ich rozsahu a závažnosti zostáva obmedzené. Zločiny spáchané nacistickým Nemeckom sú relatívne dobre zdokumentované a zverejnené, avšak informácie o zločinoch komunizmu sú neúplné a skreslené, často ako výsledok politického záujmu bývalých utlačovateľov. Ten na celé desaťročia zabránil justícii, aby slúžila poškodeným a ich rodinám. Ale povedomie o dedičstve totality je nutné kvôli zmiereniu v spoločnostiach, ktoré boli rozdelené totalitarizmom.

Preto bola vytvorená Misia Unitas Foundation, ktorej úloha spočíva v budovaní uzmierenia vo vnútri spoločností a medzi spoločnosťami rozdelenými totalitarizmom. Unitas Foundation

Uctenie pamiatky Veľkých marcových deportácií v Talline roku 2010

a Open Republic zorganizovali prvé stretnutie MICE v Estónsku v zime roku 2011, na ktorom sa stretli študenti hovoriaci po estónsky aj po rusky, aby sa podieľali na simulácii.

Unitas Foundation spoločne s NGO Tulipisar a 38 členmi Európskeho parlamentu pozvali na 25. marca pobaltské spoločnosti z celého sveta na uctenie si pamiatky Veľkých marcových deportácií, čo je presne v deň, kedy Veľké marcové deportácie v roku 1949 začali.

26. marca bola zapálených takmer 21 000 sviečok na Námestí slobody v Talline. Pôvodný plán zapáliť jednu sviečku za každú postihnutú rodinu prerástol do masovej udalosti, na ktorej bola zapálená jedna sviečka za každého deportovaného. Sviečky sú zapálené aj v iných štátoch európskeho, amerického a austrálskeho kontinentu. Udalosť organizovali NGO Tulipisar a Estónska akademická organizácia v spolupráci s Unitas Foundation. V minulom roku usporiadali podobné podujatie po prvýkrát aj českí študenti IMS pred budovou UK v Jinoniciach.

V tomto roku usporiadal Česko-estónsky klub na pamiatku obetí Marcových deportácií v sobotu 24. marca o 10.00 hod. v kaplnke sv. Jana (Obec kresťanov, Na Špejchare 3, Praha 7) spomienkovú bohoslužbu v estónskom

jazyku. Bol to obrad bez hudby a bez kázania a trval cca 40 minút, slúžený podľa rituálu Obce kresťanov. Mohol sa na ňom zúčastniť každý a kto sa cítil byť kresťanom, mohol s myšlienkou na obeť deportácií ísť na prijímanie. Organizátori dúfajú, že sa spomienková akcia stane aspoň vo všetkých troch pobaltských štátoch tradíciou.

Nielen pobaltské spoločnosti z celého sveta boli pozvané, aby sa pripojili k tejto iniciatíve a uctili si pamiatku obeť deportácií podľa svojich možností. Celosvetové úsilie udržuje živú spomienku na ľudí, ktorí neprežili pobyt v sibírskejších pracovných táboroch.

A posledná informácia pre čitateľov je, že do konca roku by mal byť v distribúcii nový hraný film „RISTTUULES“ (český preklad: „V PORYVECH VĚTRU“), ktorý rozpráva o deportáciách estónskeho obyvateľstva na Sibír. Je to vôbec prvý film, témou ktorého sú deportácie, pre estónsky národ podobná trauma ako pre Židov holokaust.

Film by mal svojím mimoriadne pôsobivým obrazovým a zvukovým stvárnením osloviť tak domáce, ako aj zahraničné publikum.

Autorka je prekladateľka, tlmočnica a politologička

Fotografia www.tulipisar.ee

Viera Žilinčanová

Ľuboslav
Moza

Viera Žilinčanová sa narodila v roku 1932 v Nových Zámkoch. Celý svoj tvorivý život prežila v Bratislave, v jej milovanom Horskom parku. Študovala VŠVU v Bratislave, ktorú absolvovala v roku 1955. Realizovala niekoľko monumentálnych prác, z ktorých snáď najznámejšia je veľkorozmerná maľba „Svadba“ v sobášnej sieni Zichyho paláca v Bratislave (1988). Pripravila niekoľko scénografických návrhov. S jej neopakovateľným maliarskym rukopisom sa venovala aj prevažne detskej knižnej ilustrácii. Avšak doménou jej tvorby bola maľba. Obdržala titul Zaslúžilá umelkyňa. V jej prípade nesporne právom. Zúčastnila sa množstva kolektívnych i samostatných výstav doma i v zahraničí. Jej diela sú majetkom desiatok štátnych galerijných a súkromných zbierkových fondov nielen na Slovensku, ale i v cudzine. Umelkyňa bola ocenená prestížnym titulom „Nositeľ Identifikačného kódu Slovenska.“

Umenie je zázrak, ktorý denne prijíma každý človek. Tento fenomén pomáha ľuďom tešiť sa, zabúdať i rozvíjať osobnosť, stimuluje myslenie a pocit šťastia, objavuje neznáma a hodnoty, upozorňuje na omyly a význam ľudského vývoja, jednoducho duševne syti a obohacuje ľudský život. V každom národe, v každej dobe rastú umelecké osob-

nosti, ktoré dokážu osloviť takou silnou umeleckou výpoveďou, až sa stáva jeho súčasťou. Jedným z príkladov slovenskej súčasnosti je dielo Viery Žilinčanovej. Nesmierne krásnej ženy, ktorú sprevádzal po celý život úsmev. Múdra, vnímavá a úžasne talentovaná dokázala otvoriť práve tie dvere, za ktorými sa skrývalo tajomstvo toho umeleckého

prejavu, ktoré ľudia tak potrebovali. Ako v rozprávke. Vierka prijala svet a on si ju obľúbil. Vystavovala na rôznych kontinentoch, v krajinách na kvalitu tvorby veľmi náročných. Málokedy sa jej vrátili obrazy späť. To je zásadná informácia. Umelec v sebe nesie svoju identitu, jeho umenie však patrí celému svetu. Umelkyňa namaľovala hodnotu života,

možno krásu alebo túžbu. Jej dielo je nositeľom nekonečného ľudského sna, ktorý aj občas žijeme, sna po poznaní či dosiahnutí krásy ľudského tela i ducha vo večne inšpirujúcej, harmonizujúcej a potrebnej sile prírody.

Tvorba Viery Žilínčanovej je harmóniou krásy a pokoja, ktoré do slovenského výtvarného umenia vstúpili. Jej umenie si zamilovalo človeka, jeho rozmernú dušu, plnú záhad pri hľadaní dobra. Poetická jemnosť. Pre to všetko sú dnes jej obrazy najžiadanejšími, ale i najobľúbenejšími umeleckými dielami, a nielen na slovenskom trhu s umením.

Celé umelecké dielo Viery Žilínčanovej charakterizuje pôsobivá tvorivosť. Citlivo vnímala majestátnosť lesov, stromov a človeka. Krásu a hodnotu, eleganciu a pôvab ženy. Zvukové bohatstvo hudby. V rozmerných olejových plátnach pokračovala v nikdy neukončených rozhovoroch týchto velikánov existencie s divákmi. Surrealistický lyrizmus.

Štúdium na bratislavskej Vysoké škole výtvarných umení absolvovala na oddelení portrétneho a kompozičného maliarstva u prof. J. Mudrocha v roku 1955. Jej prvé, prevažne portrétne umelecké diela jasne potvrdili, ako kvalitne zvládla profesionálny maliarsky tvorivý rukopis. S istotou pracovala s líniou, kontrastom veľkých teplých a chladných farebných plôch. Nebola jej cudzia svetová moderna. Už v ranej tvorbe predznamenala nový a veľký umelecký talent.

V roku 1967 sa stáva členkou tvorivej skupiny Kontinuita. Do autorkinej tvorby vstúpili jemné sny surrealistov. Dokázala ich ďalej tvorivo a autenticky rozvíjať v umeleckej polohe zodpovedajúcej dobe, ktorú žila. A nesporne sa jej to podarilo.

Spoločnosť veľmi rýchlo pochopila, že v umení Viery Žilínčanovej je pôsobivá tvorivá ojedinelosť, ktorá diváka fascinuje. Že dielo umelkyne rastie do kvality, ktorou sa chváli každý národ a spoločnosť, nehľadiac na spoločenský systém. Jej dielo skutočne reprezentovalo. A najlepšou formou prezentácie výtvarného umenia sú výstavy. Ovenčené uznaním, obdivom i cenami. Nie je dnes problémom konštatovať, že jej tvorba predstihla dobu. Imaginatívna, lyrická maľba s prvkami hyperrealizmu, akási osobitá forma surreálneho post-novoromantizmu sa vo svete začala formovať koncom XX. storočia a na Slovensku sa jej venujú mladí absolventi umeleckých škôl dodnes.

Začiatkom sedemdesiatych rokov minulého storočia preferovala vo svojej

Slnko sa skláňa k večeru; olej, 100x85cm, 2007

Pár viet o mojej mame

Obaja moji rodičia ma ovplyvnili a formovali moje názory – bez toho, aby ma poučovali. Mamine obrazy vo mne pestovali zmysel pre krásu, jemnosť tvarov a harmóniu. Mama mi bola vzorom aj svojou pracovitosťou a vytrvalosťou. Takmer do konca života denne pracovala; aj v období, keď sa už iba veľmi ťažko pohybovala, každé ráno pomaličky vyšla hore schodmi do ateliéru, aby mohla maľovať. Mala rada hudbu a prírodu. Pamätám si, ako sme sa boli spolu pozerat' v Horskom parku na stromy. Pamätám si ale aj, ako trpezlivo so mnou kreslila písmenká, keď ma učila písať. Ako raz, ešte som bol malý, odišla do zahraničia, kde mala byť niekoľko dní, večer v hoteli vybalila kufor, vytiahla moju fotografiu a na druhý deň ráno si zbalila veci a išla domov. Bola nielen veľká maliarka, ale aj dobrá mama.

Matúš Jakabčič

tvorbe figúru. Fragменты či torzá prevažne ženských postáv. Postupne spájala ženskú postavu s krajinou a lesom. Krásu s krásou. Život so životom. Vytvorila z nich súzvuok dvoch rozdielnych a živých fenoménov.

V osemdesiatych rokoch vstúpil do jej obrazov motív hudby. Vierka bola zamilovaná do hudby, v mladosti ju aj študovala, ale uprednostnila výtvarný prejav. Preto bolo len otázkou času či impulzu, kedy sa hudobný motív do jej tvorby dostane. Zasnené, zmyselné ženské postavy v poodhalených šatových róbach koncertujú. Človek si časom pred týmito dielami uvedomí, že hudbu počuje. To je znakom umeleckého majstrovstva.

Posledné dve desaťročia Vierka Žilinčanová zhodnocovala a ďalej tvorivo objavovala. Prírodu a krajinu, ktoré ju po celý život obklopovali v mieste, kde bývala, doslovne rozospievala civilizomom (Bratislavský Horský park). Jemnosť jej

rukopisu pôsobivo utvárala mestské scenérie života a človeka, krásy parkov a parčíkov. Maľovala spomienky na more. Na pláže. Všade nádhera žien. Ich ušľachtilosť. S dôsledným realistickým zanietением vykresľovala každý list na strome. Jej umenie stále nadchýna milovníkov hodnoty a krásy. Lebo je nové, pokojné a živé.

Fenomén tvorby Viery Žilinčanovej sa nikdy nezopakuje. Talent a osobnosť, ktoré sa snúbili v jednom človeku, dokázali iba u nej vytvoriť také vzácne a žiadané dielo. Lebo umenie je predovšetkým pre ľudí. A to jej obrazy vedeli.

Jej tvorbu možno zjednodušene definovať troma slovami: človek, les a hudba. Koľko možností však tieto tri slová poskytujú pre fantáziu človeka!

Vierka maľovala s citom pre detail. Tvorba jej obrazov trvala pomerne dlho. Preto ich nie je dosť pre všetkých, ktorí by ich chceli mať, tešiť sa z nich.

Jej manželom bol originálny slovenský maliar, predstaviteľ metafyzickej maľby Michal Jakabčič. Ich syn Matúš rozvíja to, čo jeho mama maľovala. Hudbu. Dnes je svetovo uznávaným hudobníkom, skladateľom, pedagógom, jedným z najlepších gitarových mágov kreatívnej hudby klasického i džezového charakteru.

Vierku Žilinčanovú som veľmi dobre poznal od začiatku sedemdesiatych rokov. Mala veľmi hlbokú dušu. A názor. Čo mnohým ľuďom chýba. Jej umelecký a osobný šarm odišli pred niekoľkými rokmi tvoriť do neznámej zeme. Možno sa tam s jej obrázkami raz všetci stretneme.

*Autor je teoretik a historik umenia
Fotografie archív autorky*

Zuzana
Štancelová

Michael Kňážko

Herec a bojovník, který se narodil v Česku, má českou národnost, ale je synem jednoho z nejvýznamnějších Slováků současnosti, herce a politika Milana Kňážka.

Cítíš se víc Čechem, ale na Slovensku jsi vyrůstal, dokonce jsi jako malé dítě mluvil slovensky. Jaké máš na to vzpomínky?

Musím tě poopravit. Moje maminka byla Češka a tatínek je Slovák, takže jsem se vždycky považoval za Čecho-Slováka, i před rozdělením republiky. Na obou stranách hranice jsem se cítil a stále se cítím jako doma. Po mém narození se maminka přestěhovala do Bratislavy. Na Slovensku jsem žil trvale jen asi pět let. Tam se později narodil můj bratr Martin. Hezké vzpomínky mám na Modrý Kameň, kde žili mí prarodiče. Městečko leží asi 180 kilometrů od Bratislavy v okrese Velký Krtíš v Banskobystrickém kraji. Jako děti jsme tam s bratrem jezdili na prázdniny a zažívali leccjaká dobrodružství. Je to moc hezký kraj.

Vztah mých rodičů však po několika letech skončil a moje maminka se se mnou i s bratrem vrátila zpátky na sever Čech do Mostu. Na Slovensko však jezdím rok co rok za příbuznými.

Na severu Čech jsi prožil svá léta dospívání a taky jsi tam došel k rozhodnutí studovat uměleckou školu a herectví. Jak se to stalo?

Studoval jsem v Mostě na gymnáziu. Můj profesor češtiny a dějepisu, skvělý pan Kabátník, za mnou jednou o přestávce přišel a řekl mi: „Poslechněte, vy jste Kňážko, divadlo vás určitě zajímá. V místním amatérském divadleku v klubu Neprakta hledají nové herce, tak tam běžte.“ Sice jsem o herectví do té doby moc velký zájem nejevilo, ale protože jsme bydleli hned naproti přes ulici, zašel jsem tam. A tím začala moje

kariéra herce. Později jsem se hlásil na divadelní fakultu Akademie múzických umění, kam mne napodruhé přijali.

Nepochybují, že jsi na vysoké škole prožil báječná léta, o to víc bylo zářející, že jsi po absolvování nešel k divadlu, ale odjel do ciziny. Proč?

Ve čtvrtém ročníku jsem už měl angažmá v Divadle Jiřího Wolкера. To se psal rok 1989 a já jsem na Vánoce odjel na týdenní pobyt do Londýna. Britská metropole mě natolik okouzila, že jsem po návratu do Prahy dal v divadle okamžitou výpověď a do Anglie se vrátil na tříměsíční jazykový pobyt, který jsem si tak dlouho prodlužoval, až jsem v této zemi nakonec pobyl sedm let.

Kromě studia angličtiny jsem se musel i nějak živit. Našel jsem si tedy práci v divadle Whitehall. Thral jsem tam lístky, prodával divákům zmrzlinu a nakonec jsem dělal v divadelním baru. Další zaměstnání jsem našel v hotelu. Nejprve v hotelové restauraci, potom jako recepční a svou hotelovou kariéru jsem završil tím, že jsem se stal hotelovým manažerem v Kensingtonu.

Jednoho dne jsem v čínské čtvrti poblíž Leicester Square našel reklamní letáček nabízející seminář s významným čínským mistrem tchai-t'i (taiji), mistrem Dong Zengchen (vnukem slavného mistra Dong Yingjie), kterého z Havaje do Londýna pozvala škola tradičních čínských umění boje Shenlin Society. Toho roku jsem však na tento seminář bohužel neměl peníze. Letáček jsem si ale uschoval a sloužil mi jako záložka v knížce o tchai-t'i. O rok později jsem si

to už mohl dovolit, zúčastnil jsem se. Na tomto semináři, který zorganizoval čínský mistr tchai-t'i E. S. Koh, žijící v Londýně, jsem pochopil, že všechna umění boje, kterými jsem se do té doby zabýval, neměla ve srovnání s tím, co jsem tam viděl a vyzkoušel, velké hodnoty. Takže jsem vše minulé opustil a začal se pěkně od začátku učit tradiční tchai-t'i stylu rodiny Yang v linii mistra Dong Yingjie pod osobním vedením mého čínského mistra E. S. Koh. Souběžně s tchai-t'i mě můj mistr učil i různé styly kung-fu. Například jihočínský styl Pět předků (Wuzu Quan, neboli Ngo Cho), nebo Xingyi Quan. Pod jeho vedením se učím tchai-t'i a kung fu dodnes.

Dostali jsme se tak k jádru pudla. Tvým životním posláním se stala čínská umění boje. Kde byl začátek tvé cesty?

Vztah k umění boje jsem získával už od dětství. Můj dědeček Ludvík Zoula byl ve 30. a 40. letech minulého století výborný boxer. Boxoval například s legendárním Vildou Jakšem. Můj táta také nejdříve boxoval, ale potom se začal věnovat karate. Táta byl mým vzorem. Jako dítě jsem ho pozoroval, jak v kimonu cvičí kata goju-ryu. Byl jsem tím fascinován, a tak se můj táta stal mým prvním učitelem umění boje. Postupem času jsem začal trénovat karate v Mostě a posléze pak i v Praze. Během studií na vysoké škole se mi dostala do ruky útlá knížka o tchai-t'i tenkrát dovezená z Číny. Textu jsem moc nerozuměl, ale obrázky mě velice zaujaly. O co méně bylo informací, o to více jsem se pídil po dalších. A tak jsem zjistil, že v Pra-

ze žije jedna Čiňanka, která tchai-t'i učí a přihlásil jsem se k ní na kurz. Myslím, že ten jarní kurz tchai-t'i na Lužinách v roce 1989 byl historicky první u nás.

Jak se proměnil tvůj život po návratu z Anglie? Vrátil jsi se k divadlu?

Po návratu do Česka v roce 1997 jsem měl pocit, že jsem se práci u divadla příliš vzdálil. Začal jsem překládat filmy z angličtiny do češtiny pro dabing. V září 1997 jsem v Praze založil Školu tradičního taiji (tchai-t'i), která funguje dodnes a vyučujeme tradiční tchai-t'i stylu Yang v linii mistra Dong Yingjie. Výuka probíhá na ZŠ Emy Destinnové v Praze 6. Cvičíme dvakrát týdně vždy v pondělí a ve čtvrtek od 18:00 do 20:00 (více informací je na stránkách www.tradicnitaiji.cz). Můj zájem o umění boje se nikdy nevázal jen na umění asijská. Od dětství mě zajímala i válečná a bojová umění staré Evropy. A tak jsem před třemi lety s přáteli ze skupiny historického šermu Gobaro, Janem Kostkou a Stanou Veselým, založil Školu historického šermu Ars Dimicatoria; v latině to znamená Umění boje. Tréninky probíhají každou středu od 18:00 do 20:00 na ZŠ Destinnové v Praze 6 (více informací je na stránkách www.ars-dimicatoria.cz). Od roku 1999 vyučuji tchai-t'i na katedře tělesné výchovy AMU Praha a od roku 2010 i na pražské konzervatoři.

V roce 2005 se na mne obrátila bývalá spolužačka z AMU Bela Schenková, šéfka experimentálního divadla ANPU. Nabídla mi roli v nově připravovaném divadelním představení. Nejprve jsem chvíli váhal. V té době jsem už divadlo vůbec nedělal. Pak jsem ale přijal a několik let hrál roli kapitána Phoeba po boku Vladimíra Javorského a Petra Formana v představení Zvoník od Matky boží, ke kterému vytvořil úžasnou scénografii Matěj Forman. V cirkuso-

vém stanu divadla ANPU jsem dokonce vystupoval celkem ve třech představeních. Objevil jsem další dimenzi divadla, jeho loutkovou formu. Sjezdili jsme celou Evropu. I Austrálii. Pro mne osobně však byla nejdůležitější Francie. Tam totiž Józa, pes našeho technikáře Čahouna, pokousal jednu francouzskou produkční z místního kulturního střediska, kde jsme hráli. Pár dní jsem už po ní pokukoval, ale po tomto incidentu jsem pochyboval, že ji ještě uvidím. Štěstí mi přálo a ona se za pár dní vrátila. Zůstali jsme v kontaktu a po roce se Caroline přestěhovala do Prahy. No a loni na podzim jsme se vzali. A zazvonil zvonec a pohádky je konec...

Jakou řečí se doma domlouváte?

Začali jsme tím, že jsme mluvili jen anglicky. Ač jsem ve Francii hrál divadlo ve francouzštině, francouzsky jsem neuměl. Teprve postupem času do našeho hovoru začala pronikat čeština i francouzština. Proto dnes používáme takový mix z jazyků. Když se potřebujeme rychle domluvit, mluvíme anglicky, pokud nadáváme, francouzsky. Caroline už dnes umí docela slušně česky, takže jsem si jistý, že časem budeme mluvit hlavně touto řečí. Mimochodem, rozumí i slovenštině.

Objevil jsi se ve filmu Vlada Štancela Rekvalifikace, který se shodou okolností bude nyní 18. dubna promítat v DNM. Jak se s Vladem dlouho znáte?

Známe se, protože jsme spolu studovali na AMU, ačkoli Vlado byl na katedře loutkářství. Vlada jsme si tenkrát zapůjčili do jednoho našeho ročníkového představení a také jsem s ním jednou jel v kanoi na školním vodáckém kurzu. Voda lidi hodně sblíží...

Když připravoval svůj film Rekvalifikace, ozval se mi a nabídl jednu z rolí. Postava lektora Veselého se našemu

divákovi může zdát až neuvěřitelná. Ale pozitivismus, který tento lektor šíří a vštěpuje do hlav svým nezaměstnaným klientům, mi byl velice podobným způsobem kdysi vštěpován mým bývalým šéfem v hotelu Abbey House. Na vlastní kůži jsem si tenkrát vyzkoušel, jaké to je stále se usmívat a být pozitivní, i když váš zákazník má sebeabsurdnější požadavky.

Vrátím se teď k tvému otci. Vzpomeň si na nějakou milou příhodu, kterou jsi s ním zažil?

Svému otci vděčím nejvíc za to, že jsem se díky němu vydal cestou bojových umění. To on mě na ni přivedl. Když byl ve funkci ministra kultury, dostal od zástupců Japonska třetí dan v karate. Takže je v karate pěkná šajba... Kromě divadla a umění boje máme s otcem ještě jednu společnou vášeň a tou je voda. Tedy vodáctví. Teď jsem si vzpomněl na jednu naši společnou vodáckou historku.

V roce 1989 mě táta pozval, abych s ním a s partou lidí ze Slovenska šel řeku Hron. Měli jsme jet někdy v srpnu. Já i brácha jsme se moc těšili a přijeli jsme do Bratislavy. Tam jsme ale zjistili, že se nikam nepojede. Táta totiž tenkrát v létě podepsal petici Charty 77 „Několik vět“. Organizátor splavu řeky Hron byl komunistický papaláš a dověděl se, že tam mezi ně přijede na vodu ještě větší zvíře, než byl on. Tátovi sdělil, že mu nedoporučuje, aby jel. Což se v podstatě rovnalo zákazu. A tak se stalo, že Křažkové tenkrát v létě 1989 z politických důvodů nesplavili Hron.

Po mnoha letech, které můj otec po revoluci strávil v různých politických funkcích, jsem ho na oplátku pozval na vodu do Čech s naší vodáckou partou z AMU. V roce 2005 si našel čas a jel s námi Vltavu. Tento fakultativní vodácký kurz trvá týden. Spí se ve stanech a celý den se tráví na lodích. Táta souhlasil pod podmínkou, že nebude muset spát ve stanu. A tak jsem mu zařídil po celé cestě noclehy v hotelích. Večer jsme vždycky dorazili do kempu, táta vylezl z kanoje, přesedl do taxíku a odjel do hotelu. Ráno ho zase taxík přivezl až k lodi a jelo se dál. A tak to šlo celý týden. Jednou takhle navečer stál můj otec s panákem becherovky v ruce a rozmlouval u řeky s vedoucím katedry tělesné výchovy Petrem Pachlem. Najednou se zadíval na skleničku a povídá: „Peter, jestli tohle je vodáctví, tak to jsem vodák celý život!“

*Autorka je výtvarnice a scénografka
Fotografie archiv M. Křažka*

Partneři čísla

KNIHKUPECTVÍ PLOT

Bělohorská 2, Praha 6, 169 00

tel.: 220 516 196

Otevřeno po–pá 9.00–18.00

- beletrie, poezie
- historie
- psychologie
- ezoterika
- pragenzie

- knihy pro děti
- kuchařky
- encyklopedie
- detektivky
- chovatelství a kynologie

autoCalta

KOMPLEXNÍ AUTOSERVIS

SLUŽBY

Když si váš vůz žádá pravidelný servis či opravu, provedeme ji k vaší plné spokojenosti...

- ! Možnost zapůjčení náhradního vozidla po dobu opravy
- ! Pick-up servis
- ! Připravíme a zajistíme STK, ME
- ! NONSTOP odtahová služba po celé ČR
- ! Konzultace a poradenství při nákupu či prodeji vozidel
- ! Kompletní vyřízení pojistné události
- ! Běžný servis i v nočních hodinách
- ! Neustále na příjmu, 773 555 255 – telefon na který se vždy dovoláte, ať máte jakýkoli problém.

Naším přístupem vysoce převyšujeme standardy v tomto oboru podnikání.

AUTOSERVIS

Nabízíme vám realizaci veškerých vašich přání v oblasti servisování, údržby a opravy všech značek vozidel.

- ! Běžná údržba, inspekční a pravidelné prohlídky
- ! Drobné i generální opravy hnacích agregátů
- ! Opravy převodovek a rozvodovek, výměny spojek
- ! Kompletní pneuservis
- ! Repase podvozkových částí, brzdových systémů
- ! Výměny a opravy výfukových systémů
- ! Lakýrnické a klempířské práce
- ! Opravy po drobných i rozsáhlých haváriích
- ! Kompletní elektrikářské práce
- ! Montáže mechanických zabezpečení
- ! Montáže gps, gsm alarmů, denního svícení, audio systémů
- ! Chiptuning všech druhů vozidel
- ! Laserová geometrie náprav
- ! Kompletní vyřízení pojistných událostí
- ! Strojní čištění interiérů, impregnace kůže
- ! Strojní renovace laku, ošetření plastových částí
- ! Opravy klimatizačních systémů
- ! Plnění, diagnostika, dezinfekce klimatizací na nejmodernějším zařízení

Ceny autoservisu

- ! Hodinová sazba: 400 Kč/hod. včetně DPH

www.autocalta.cz Tel.: +420 773 555 255

Výpádová 1335, Praha 5 – Radotín, areál firmy Brudra – Kart Centrum (motokáry)